

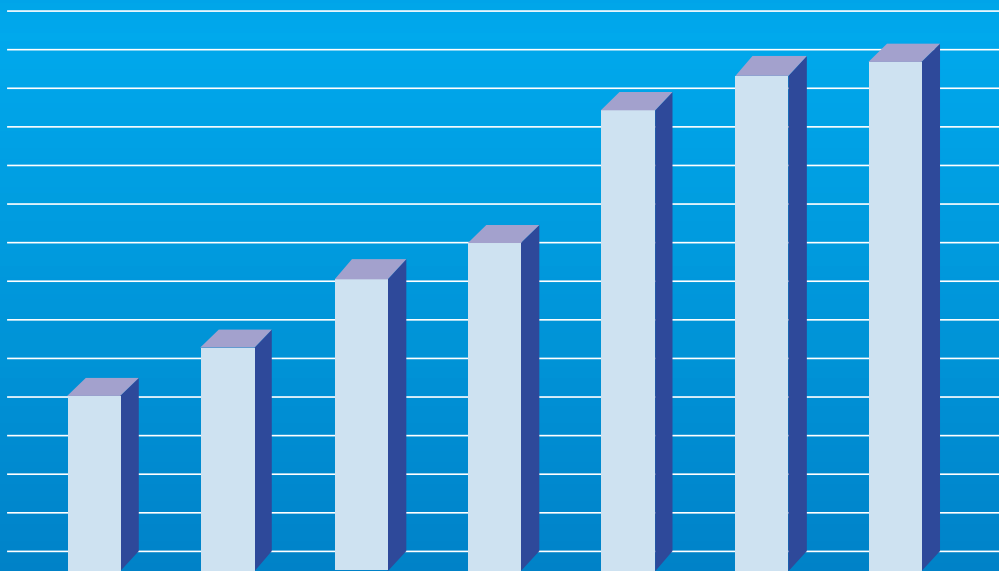
הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

מוסד שמואל נאמן
למחקר מתקדם במדע וטכנולוגיה

מדע וטכנולוגיה בתודעה הישראלית - דו"ח מחקר

פרופ' אפרים יער, אוניברסיטת תל-אביב

ינואר 2006

**מוסד ש.גאמן למחקר מתקדם במדע וטכנולוגיה
הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל**

**מדע וטכנולוגיה בתודעה הישראלית – עיקרי ממצאים ומסקנות
פרופ' אפרים יער***

** פרופ' אפרים יער הוא ראש תוכנית אוונס ליישוב סכסוכים וגיבור באוניברסיטת תל-אביב*

תקציר מנהלים

להלן עיקרי הממצאים והמסקנות של סקר דעת קהל שבחן היבטים שונים ביחסו של הציבור הישראלי כלפי מקומם של המדע והטכנולוגיה בחברה הישראלית. הסקר מבוסס על מדגם הסתברותי מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל (גילאי +18). המדגם כולל 489 גברים ונשים שרואיינו מלפניו ב 16-18 לינואר, 2006.

ממצאים:

- א. קיימת הסכמה מלאה (96%) בדבר החשיבות של קיום רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה בישראל. הסכמה זו קשורה בהערכה המקובלת כי המדע והטכנולוגיה הכרחיים לצורך הביטחון של ישראל (90%), איכות החיים שלה (94%) והתפתחותה הכלכלית (94%).
- ב. מעבר להכרה בחיוניות של המדע והטכנולוגיה לחברה הישראלית, הציבור גם גאה יותר בהישגיה של ישראל בתחום זה בהשוואה לתחומים אחרים, כפי שניתן לראות מהדירוג של ציוני הגאווה (הציון המרבי - 100): מדע וטכנולוגיה - 83; כוחות הביטחון והאוניברסיטאות - 74; ספרות ואמנות - 57; ספורט - 46; כלכלה - 41; מדיניות הרווחה - 29.
- ג. החשיבות העליונה של המדע והטכנולוגיה באה לידי ביטוי גם באורח יותר אישי וספציפי כפי שניתן ללמוד מסדר העדיפות של המקצועות הנכספים על ידי הציבור עבור ילדיו. מתוך רשימה של 13 מקצועות, מופיעים בראש 3 מקצועות המזוהים עם תחומי המדע והטכנולוגיה - מהנדס, רופא ומדען - שקיבלו ציונים של 78-77 מתוך ציון מרבי של 100. אחריהם לפי הסדר ניצבים המקצועות הבאים: איש עסקים - 72; מנהל בכיר במגזר הציבורי - 65; עורך דין - 62; קצין בכיר בצה"ל - 54; אמן - 43; עיתונאי - 43; סופר או משורר - 40; חקלאי - 37; רב - 31; חבר כנסת - 27.
- ד. מבין שבעה מוסדות מרכזיים בחברה, רמת האמון באוניברסיטאות, בהן נרכש הידע ומוקנים הערכים הדרושים לפיתוח המחקר והכשרת כוח האדם בתחום המדע והטכנולוגיה, ניצבת במקום השני לאחר צה"ל, כפי שמראים ציוני האמון הבאים: צה"ל - 73; האוניברסיטאות - 71; בית המשפט העליון - 66; הרבנות ומוסדות הדת - 47; התקשורת - 42; הכנסת - 32; המפלגות - 25.
- ה. קיימת הסכמה רחבה (88%) כי הרחבת ההשכלה הגבוהה, כלומר שיותר יותר צעירים ילמדו באוניברסיטאות ובמכללות, היא צורך חיוני למדינה ולחברה. לשם השוואה, 37% סבורים כך לגבע לימודי תורה ודת.
- ו. רוב גדול בציבור (68%) דוחה את הטענה כי המדע המודרני מביא, בסך הכול, יותר נזק מתועלת, שעה ש 28% מקבלים אותה.
- ז. עם זאת, יש בציבור רוב (55%) לדעה כי "אנו סומכים יותר מדי על המדע ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה", לעומת 36% שאינם מקבלים אותה. השפעות האמונה והדת באות

לידי ביטוי גם ביחס של הציבור לטבע, כאשר הרוב (62%) מייחסים לו משמעות טרנסונדנטאלית, בעיקר דתית, שעה שעשליש בלבד מתייחסים לטבע כדבר חשוב, אך לא כבעל ערך קדוש או רוחני. במקביל, רק מיעוט (28%) מקבל את התפיסה המדעית של מקור האדם, היינו שהוא נוצר בתהליך אבולוציוני, כשהרוב (59%) מקבלים את התפיסה הדתית שהאדם נברא בצלם אלוהים.

ה. יש בציבור נטייה להחזיק באמונות על-טבעיות, כגון האמונה ב"עין הרע" (52% מאמינים לעומת 43% שאינם מאמינים), קיומם של גן עדן וגיהנום (48% מאמינים לעומת 41% שאינם מאמינים), וביאת המשיח (44% מאמינים ו 47% לא מאמינים). לעומת זאת, רק בעיני מיעוט (22%) יש רב או קדוש בעלי יכולות מיוחדות.

מסקנות:

- א. בקרב הציבור הישראלי קיימת הסכמה רחבה ביותר על החשיבות של המדע והטכנולוגיה וחיוניותם לצרכי הביטחון של ישראל, התפתחותה הכלכלית ואיכות החיים של אזרחיה. ההישגים של המדע והטכנולוגיה הישראליים מהווים גם את המקור החשוב ביותר של גאווה לאומית, והם מקדימים מבחינה זאת את הגאווה על הישגיה של ישראל בתחומים אחרים, כולל כוחות הביטחון שלה. על רקע ממצאים אלה, נראה כי קיים פער משווע בין המעמד של המדע והטכנולוגיה בקרב הציבור, לבין המעמד של תחומים אלה בקרב קובעי המדיניות בישראל, כפי שהדבר משתקף בכמות המשאבים הדלה שמוקדשת לקידום, כמו גם בכרסום שחל בעשנים האחרונות במעמד של מוסדות ההשכלה הגבוה בישראל.
- ב. לנוכח השכיחות הרבה יחסית של אמונות בלתי-רציונאליות, יש צורך לעשות מאמץ שיטתי ורחב היקף באמצעות מערכות החינוך וההשכלה על מנת להרחיב את המודעות וההבנה של הציבור הישראלי ביחס למשמעות של המדע והערכים העומדים בבסיסו.

מדע וטכנולוגיה בתודעה הישראלית – דו"ח מחקר

מבוא:

דו"ח זה בא לסכם את עיקרי הממצאים של סקר דעת קהל שנועד לבחון היבטים שונים בעמדותיו של הציבור הישראלי כלפי המדע והטכנולוגיה בכלל ובחברה הישראלית בפרט. הסקר מבוסס על מדגם הסתברותי מייצג של כלל האוכלוסייה הבוגרת של תושבי ישראל, על מגוון הקבוצות והמגזרים מהם היא מורכבת. המדגם כלל 489 גברים ונשים שרואיינו טלפונית בתאריך 16–18 לינואר, 2006. טעות הדגימה במדגם בסדר גודל זה היא $\pm 4.5\%$. הסקר בוצע על ידי מכון ב. י. כהן לסקרי דעת קהל שליד אוניברסיטת תל-אביב, תחת פיקוחו של כותב הדו"ח.

על מנת לקבל פרספקטיבה רחבה ככל האפשר על עמדותיו של הציבור כלפי המדע והטכנולוגיה, בחנו עמדות אלה מזוויות ראייה שונות. ראשית, ביקשנו לדעת מהי בעיניו מידת החינויות של תרומת המדע והטכנולוגיה למדינה ולחברה הישראלית מבחינה ביטחונית, כלכלית ואיכות החיים, ומהי מידת החשיבות שהציבור מיחס לשמירה על רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה. שנית, בדקנו כיצד מעריך הציבור את ההישגים בתחום זה בהשוואה להישגי ישראל בתחומים אחרים, ובכלל זה, כוחות הביטחון, המשטר הדמוקרטי, הספרות והאמנות, הספורט, הכלכלה ומדיניות הרווחה. שלישית, השווינו בין מידת האמון כלפי האוניברסיטאות, בהן מתבצע עיקר המחקר המדעי בישראל, לבין מוסדות מרכזיים אחרים בחברה, כולל צה"ל, בית המשפט העליון, התקשורת, הרבנות ומוסדות הדת, הכנסת והמפלגות. רביעית, בדקנו מהם המקצועות "הנחשבים" ביותר בעיני הציבור מתוך רשימה שכללה מגוון של מקצועות ועיסוקים – רופא, מהנדס, מדען, איש עסקים, מנהל בכיר, סופר או משורר, אמן, עו"ד, קצין בכיר, עיתונאי, רב, חבר כנסת וחקלאי. לבסוף, הצגנו סדרה מגוונת של שאלות שנועדו לבחון עד כמה רווחות בציבור אמונות דתיות ועל-טבעיות בנושאים שונים, כגון מוצא האדם, היחס לטבע, לאלוהים ול"עולם הבא", ביאת המשיח, "עין הרע" או קיומם של אנשי קודש בעלי יכולות על טבעיות.

במקביל, השתמשנו ככל שניתן בממצאים שנלקחו מסקרים בינלאומיים, כך שניתן היה להשוות את העמדות של הציבור הישראלי עם עמדות הציבור במספר מדינות מערביות, כגון ארה"ב ואנגליה. כמו כן נעזרנו בנתונים רלבנטיים מתוך סקר שנערך בישראל בשנת 1999 מטעם עמותת "בשער" על ידי כותב הדו"ח הנוכחי על מנת לבחון האם חלו שינויים בעמדותיו של הציבור הישראלי בתחומים אלה במהלך השנים שחלפו מאז.

כהערה מקדימה לממצאים שנביא להלן, נציין כי לפחות על פי הקריטריונים בהם השתמשנו, ממצאי הסקר מלמדים כי המעמד של המדע והטכנולוגיה בקרב הציבור הישראלי הוא טוב ביותר, וניתן אולי אף להעריך אותו כטוב מאד. אולם בד בבד, מסתבר כי חלק ניכר מהציבור מחזיק באמונות העומדות, לכאורה, בסתירה עם הבסיס הרציונאלי של המדע והטכנולוגיה. כדוגמה בולטת לאמונות מסוג זה ניתן להביא את הממצא כי שיעור המאמינים כי האדם נברא על ידי אלוהים הוא כפול משיעור המאמינים כי הוא נוצר בתהליך של אבולוציה.

באשר למשמעות המעשית של ממצאי הסקר, נראה שניתן להפיק מהם לפחות שני לקחים עיקריים: ראשית, קיים פער משווע בין החשיבות הרבה שהציבור מייחס לתרומה של המדע והטכנולוגיה לחברה הישראלית, לבין המדיניות הממשלתית הבלתי מספקת בכל הנוגע לקידום תחומים אלה, כפי שהיא באה לידי ביטוי בצמצום המשאבים המיועדים למחקר, כמו גם בכרסום שחל במעמד של מוסדות ההשכלה הגבוהה והמחקר במהלך השנים האחרונות. שנית, נראה שיש צורך לעשות מאמץ שיטתי רחב היקף באמצעות מערכות החינוך וההשכלה כדי להרחיב את המודעות וההבנה של הציבור הישראלי ביחס למשמעות של ידע מדעי והערכים העומדים בבסיסו.

ממצאים:

על מנת להקל על קריאת הממצאים הם מוינו על פי נושאים שונים, כאשר כל נושא מוצג באמצעות סדרות של איורים. זאת ועוד: משום ייחודו של המיעוט הערבי בישראל מבחינה לאומית, תרבותית ודתית, מצאנו לנכון להציג את

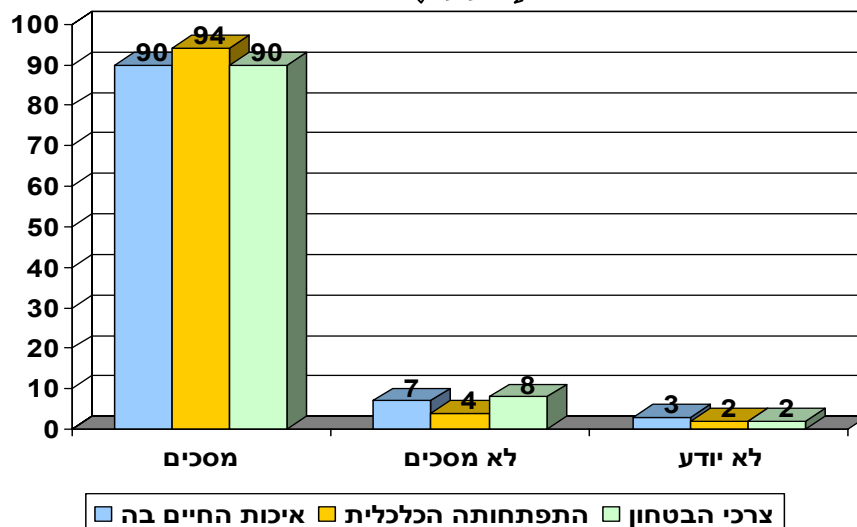
הממצאים גם בנפרד ליהודים וערבים. כמו כן, כיוון שחלק ניכר מהנושאים שבחנו מתייחס להבחנה בין אמונות שהבסיס שלהן הוא טרנסנדנטלי, דוגמת הדת, לבין אמונות הנעוצות בהשקפת עולם רצינאלית, מצאנו לנחון לערוך גם השוואות בין הציבור הדתי והחילוני. תוך הבחנה בין דרגות שונות של דתיות/חילוניות על פי הסולם הבא: חרדי, דתי, מסורתי וחילוני. כפי שניתן ללמוד מהממצאים שיוצגו להלן, בנושאים מסוימים קיימים הבדלים ניכרים בין יהודים וערבים כמו גם בין דתיים וחילוניים, שעה שבנושאים אחרים ההבדלים קטנים ביותר, אם בכלל.

א. מידת החשיבות של המדע והטכנולוגיה:

נושא זה נבדק באמצעות ארבע שאלות. בשלוש מהן התבקשו המרואיינים לציין עד כמה הם מסכימים או לא מסכימים שקידום המדע בישראל הכרחי לצרכי הביטחון שלה, להתפתחותה הכלכלית ולאיכות החיים של תושביה. בשאלה הרביעית, הנושאת אופי כללי יותר, הם התבקשו לציין עד כמה חשוב לדעתם שישאל תקיים רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה. הנוסח המלא של השאלות והתפלגויות התשובות מופיע בנספח.

איור מס' 1

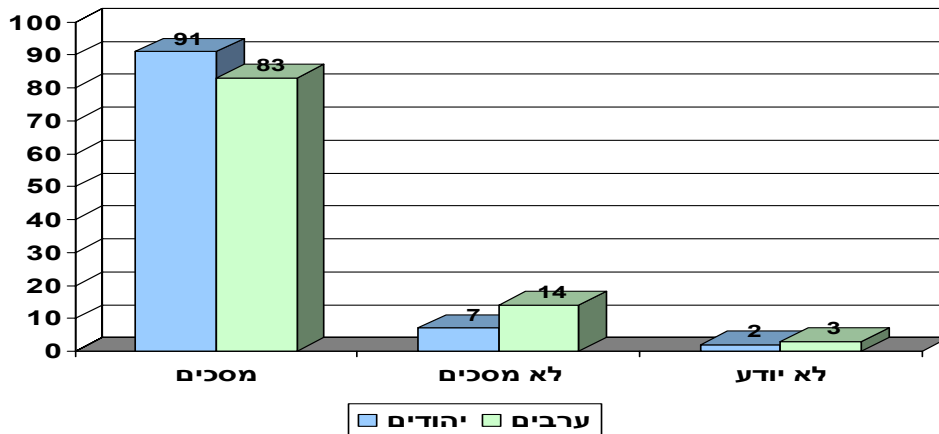
המדע בישראל הכרחי לקידום צרכי הביטחון של ישראל, התפתחותה הכלכלית ואיכות החיים בה (כללי)

כפי שניתן לראות מאיור מס' 1, בכלל הציבור הישראלי קיימת הסכמה רחבה ביותר כי המדע והטכנולוגיה הכרחיים לצרכיה של ישראל בכל אחד משלושת התחומים – ביטחון, התפתחות כלכלית ואיכות חיים – עם הבדלים קלים בלבד ביניהם: לגבי צרכי הביטחון ואיכות החיים סבורים כן 90%, וביחס להתפתחות הכלכלית – 94%.

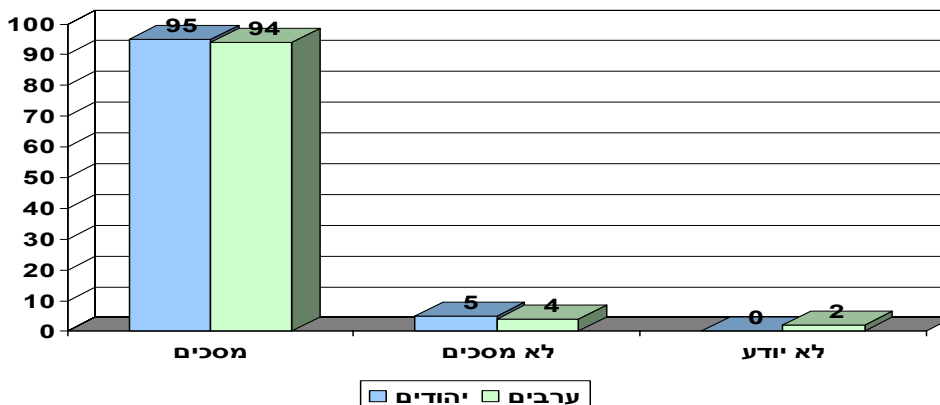
איור מס' 2

קידום המדע בישראל הכרחי לצרכי הביטחון של ישראל

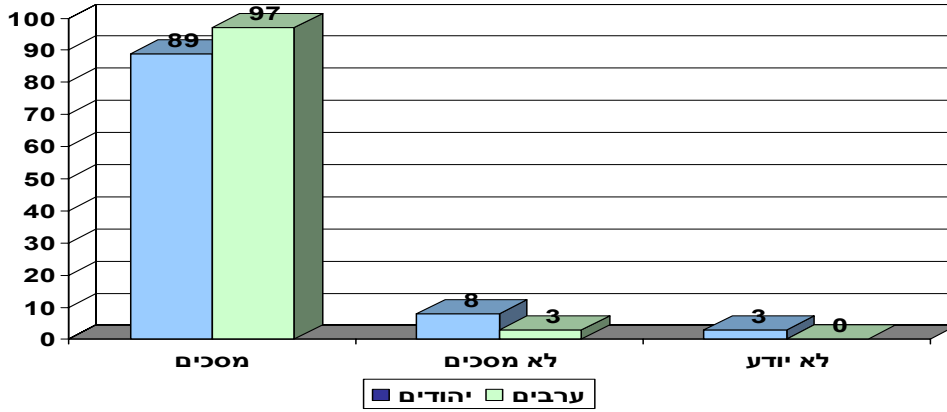
איור מס' 3

קידום המדע בישראל הכרחי להתפתחות הכלכלית של ישראל

איור מס' 4

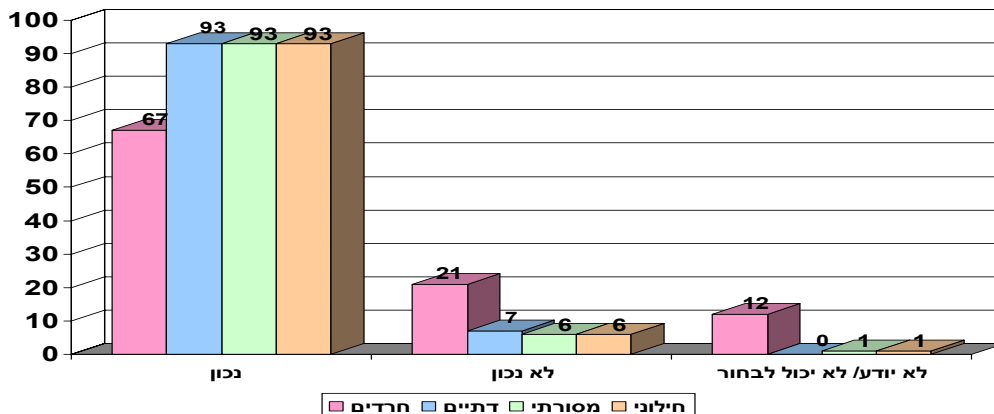
קידום המדע בישראל הכרחי לאיכות החיים של תושבי ישראל

ההשוואה בין יהודים וערבים (איורים 2-4), מלמדת כי בשתי הקבוצות שוררת הסכמה רבה לגבי חשיבות המדע בשלושת התחומים. אמנם בנושא הביטחון שיעור ההסכמה של הערבים מעט נמוך יותר מזה של היהודים (83% לעומת 91%), אך עדיין גבוה במידה ניכרת מכפי שניתן היה אולי לצפות. מעניין אף למצוא שביחס לאיכות החיים שיעור ההסכמה של הערבים מעט גבוה יותר משל היהודים (97% לעומת 89%) - ממצא העשוי להעיד כי ערביי ישראל משווים את תרומת המדע הישראלי לאיכות החיים במדינה עם המצב השורר בתחום זה בארצות הערביות.

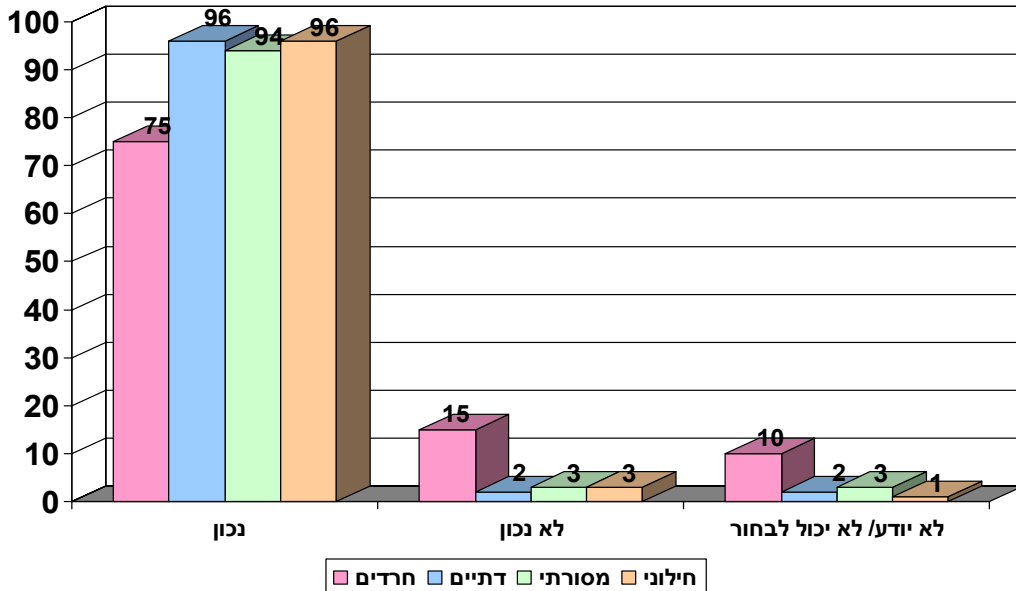
איור מס' 5

קידום המדע בישראל הכרחי לצרכי הביטחון של ישראל

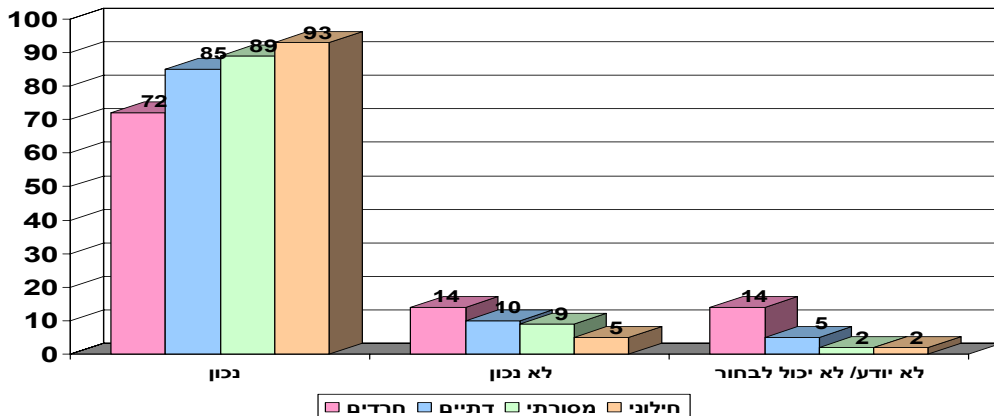
איור מס' 6

קידום המדע בישראל הכרחי להתפתחותה הכלכלית של ישראל

איור מס' 7

קידום המדע בישראל הכרחי לאיכות החיים של תושבי ישראל

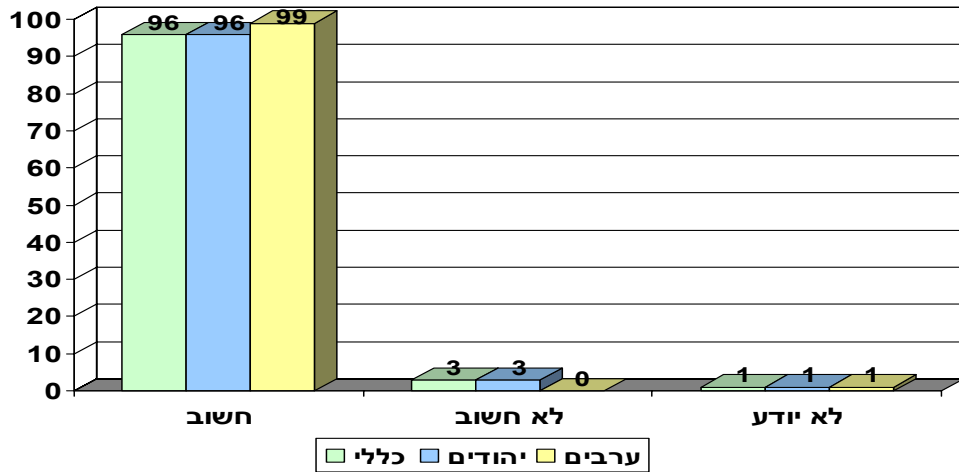
השוואת הממצאים על פי רמת הדתיות בקרב הציבור היהודי (איורים 5-7) מלמדת כי מידת ההסכמה בדבר החיוניות של המדע והטכנולוגיה ביחס לכל שלשת התחומים נמוכה באופן מובהק בקרב הציבור החרדי, שעה שההבדלים בין שאר הקבוצות קטנים ביותר, אם בכלל. עם זאת, חשוב לציין כי גם בקרב החרדים, אחוזי ההסכמה, הנעים בין 67% (צרכי הביטחון), 72% (איכות חיים) ו-

75% (התפתחות כלכלית), גבוהים הרבה יותר משיעורי אי-ההסכמה. במילים אחרות, גם בציבור החרדי הרוב הגדול מחזיקים בדעה כי קידום המדע היוני לצרכיה של ישראל בכל שלושת התחומים.

על רקע ממצאים אלה, אין זה מפתיע למצוא כי בכלל הציבור הישראלי – יהודים כערבים – קיים למעשה קונסנזוס מלא (96%) בדבר החשיבות של קיום רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה בישראל (איור 8). איור 9 מראה שגם בקרב החרדים הרוב המכריע (84%) שותפים לעמדה זו, אם כי לא באותה מידה כמו הדתיים, המסורתיים והחילוניים.

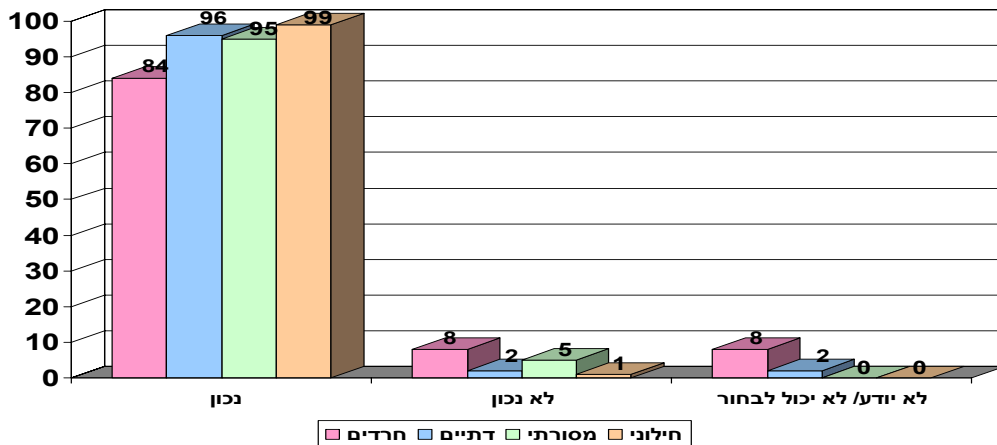
איור מס' 8

חשיבות קיום רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה

איור מס' 9

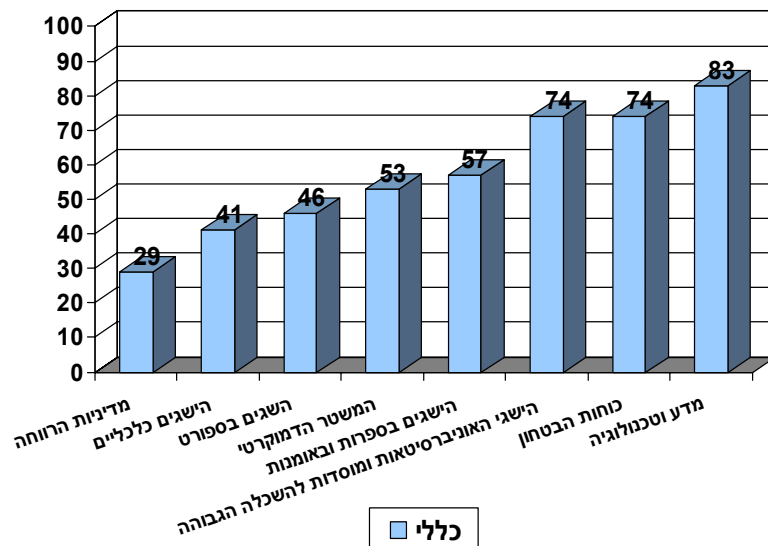
חשיבות קיום רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה

ב. הגאווה על הישגי ישראל במדע וטכנולוגיה בהשוואה לתחומים אחרים: ההכרה בחיוניות של המדע והטכנולוגיה על ידי הציבור הישראלי מעלה את השאלה כיצד הוא מעריך את הישגיה של ישראל בתחום זה בהשוואה להישגים בתחומים מרכזיים אחרים בחברה ובמדינה. לצורך זה התבקשו המרואיינים לציין עד כמה הם גאים בהישגיה של ישראל ביחס לשמונה התחומים הבאים: תפקוד הדמוקרטיה, המדע והטכנולוגיה, האוניברסיטאות, כוחות הביטחון, הכלכלה, הספרות והאמנות, הספורט, ומדיניות הרווחה. דירוג ציוני הגאווה בכלל המדגם, המוצג באיור 10, מראה כי המדע והטכנולוגיה מופיעים בראש הסולם, עם ציון של 83 (מתוך מכסימום של 100). כאשר כוחות הביטחון והאוניברסיטאות מדורגים נמוך יותר, עם ציונים זהים של 74. בשלשת המקומות האחרונים ברשימה ניצבים ההישגים בספורט (46), בכלכלה (41) ובמדיניות הרווחה (29). בתוך נמצאים ההישגים בספרות ואמנות (57) והדמוקרטיה (53). העובדה שההישגים הכלכליים מדורגים במקום כה נמוך למרות השיעורים הגבוהים של צמיחה הכלכלית בשנתיים-שלוש האחרונות נובעת כנראה מהגידול הבו-זמני באי-שוויון והתרחבות מעגלי העוני – מגמות שבאות לידי ביטוי חד משמעני בציון הנמוך שמקבלת המדינה בתחום מדיניות הרווחה.

איור מס' 10

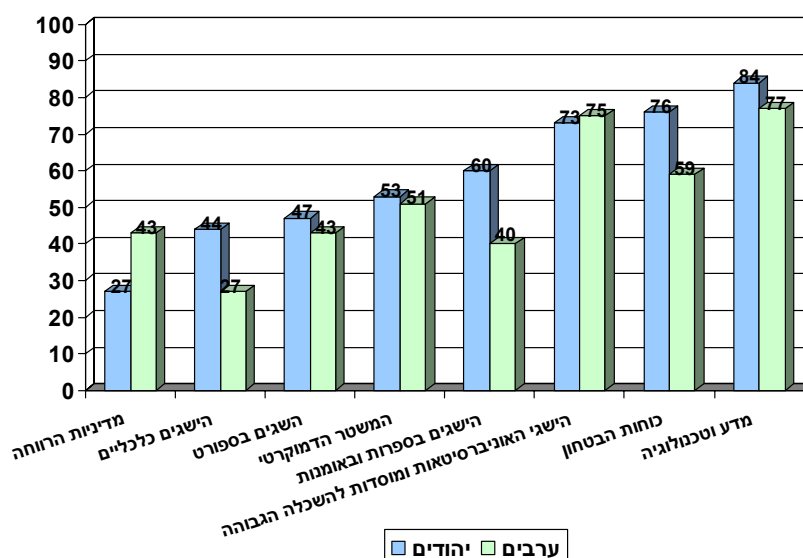
ציוני גאווה בישראל בתחומים הבאים:

עיון באיור 11 מראה כי רמת הגאווה בשרותי הביטחון בקרב הערבים נמוכה באופן משמעותי מאשר בקרב היהודים, עם ציונים של 59 ו 76, בהתאמה, אם כי הציון הגבוה יחסית שניתן לכוחות הביטחון על ידי הציבור הערבי עשוי להיחשב כבלתי צפוי. מכל מקום, בשתי הקבוצות רמת הגאווה בכוחות הביטחון נמוכה יותר מהציון שהן מעניקות למדע והטכנולוגיה (84 ו 77 בקרב היהודים והערבים, בהתאמה). הממצא ביחס לכוחות הביטחון בקרב יהודים עשוי לשקף בחלקו את ההשפעות של העמדות הפוליטיות מימין ומשמאל על ההתייחסות לתפקיד שממלאים כוחות הביטחון בנושאים מעוררי מחלוקת בחברה הישראלית, דוגמת המעורבות של צה"ל בתהליך הפינוי של הישובים היהודים במסגרת תוכנית ההינתקות. מבחינה זאת, למדע ולטכנולוגיה יש "יתרון" ברור בכך שהם אינם עומדים במוקד של קונטרברסיאליות פוליטית, להוציא מקרים הריגים. כך או כך, הדירוגים המופיעים באיורים 10 ו 11 מעידים על המעמד האיתן של המדע והטכנולוגיה בקרב הציבור בהשוואה לתחומים אחרים, כולל כוחות הביטחון.

איור מס' 11

ציוני גאווה בישראל בתחומים הבאים:

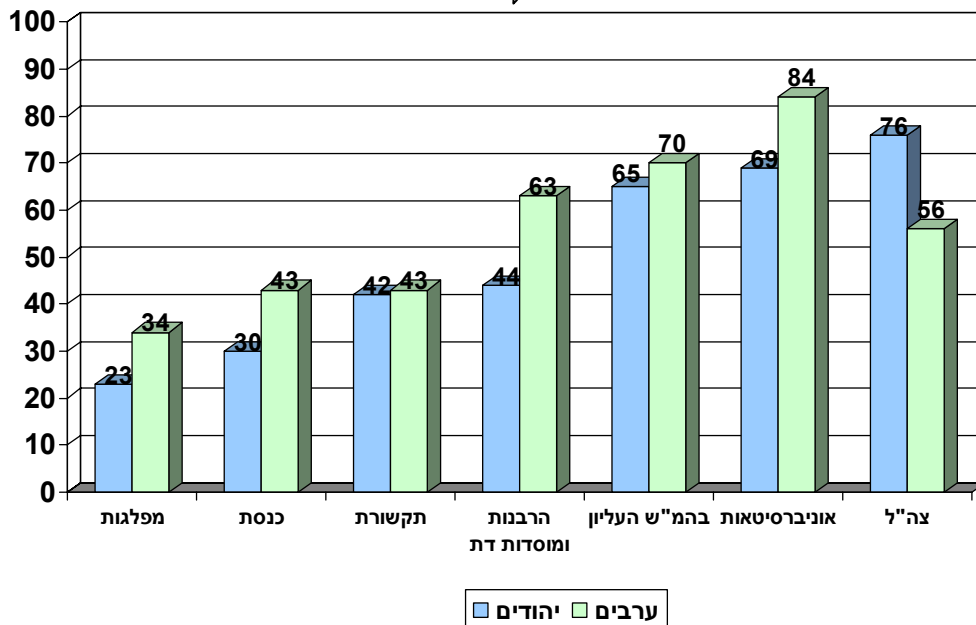

השוואת ציוני הגאווה על פי רמת הדתיות (איור 12) מלמדת כי במרבית התחומים, הציונים בקרב הציבור הדתי, ובמיוחד החרדי, הם הנמוכים ביותר. עם זאת, גם בשתי קבוצות אלה רמת הגאווה במדע ובטכנולוגיה, עם ציונים של

הממצאים מראים כי האוניברסיטאות מדורגות במקום השני ובהפרש זעיר אחר צה"ל, עם ציוני אמון של 71 ו 73, בהתאמה. במקום השלישי עומד בית המשפט העליון, עם ציון של 66, כששאר המוסדות ניצבים הרחק מאחור, לפי הסדר הבא: הרבנות ומוסדות הדת – 47, התקשורת – 42, הכנסת – 32 והמפלגות – 25.

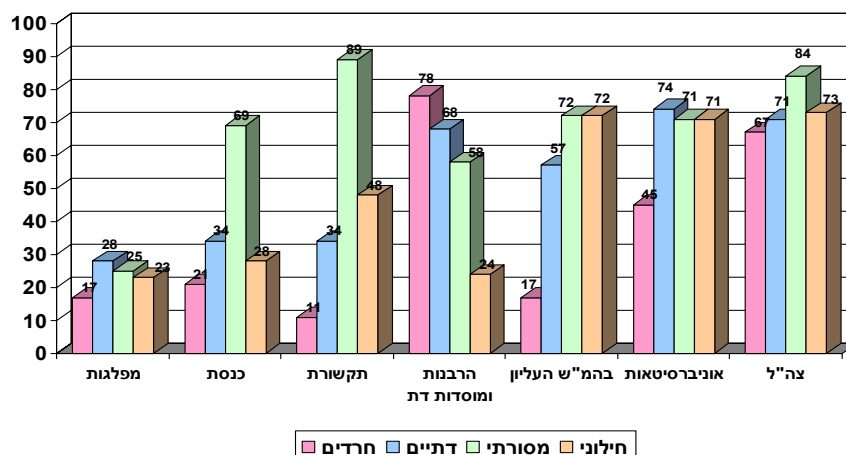
איור מס' 14

ציוני אמון במוסדות

עיון בממצאים שהתקבלו עבור היהודים והערבים (איור 14) מלמד כי רמת האמון של הציבור הערבי במוסדות גבוהה יותר באופן כללי מזו של הציבור היהודי להוציא, מסיבות מובנות, את צה"ל, אם כי גם הציון הניתן לצה"ל על ידי הציבור הערבי – 56 – גבוה מכפי שניתן היה לצפות, בדומה למידת הגאווה של ציבור זה בכוחות הביטחון. יש לשער כי האמון הרב יותר שנותן הציבור הערבי במרבית המוסדות המרכזיים של החברה הישראלית נובע בחלקו מכך כי הוא משווה אותם עם המוסדות המקבילים בעולם הערבי, בדומה לממצאים שהתקבלו בקרב ציבור זה ביחס להישגים של המדע והטכנולוגיה בחברה הישראלית.

איור מס' 15 ציוני אמון במוסדות

השוואת רמת האמון במוסדות על פי דרגת הדתיות, המוצגת באיור 15, מראה כי ציוני האמון של הציבור החרדי נמוכים במידה ניכרת משאר הקבוצות, להוציא את הרבנות ומוסדות הדת, שביחס אליהם רמת האמון של החרדים, כצפוי, היא הגבוהה ביותר (78), ואחריהם בסדר יורד, הדתיים (68), המסורתיים (58), כשמאחוריהם, בפער ניכר, החילונים (24). באשר לאוניברסיטאות, מעניין כי דווקא בקרב הציבור הדתי הן זוכות לרמת האמון הגבוהה ביותר (74), בעוד שהחרדים נותנים בהן את האמון הנמוך ביותר (24). פער זה מבטא כנראה את ההבדלים ההיסטוריים בין שתי הקבוצות הדתיות מבחינת התייחסותן לתהליכי המודרניזציה והחשיבות של רכישת השכלה כללית – להבדיל מהשכלה תורנית – הבדלים הבאים לידי ביטוי, בין השאר, בתוכניות הלימודים העונות על מוסדות השכלה החרדיים והדתיים.

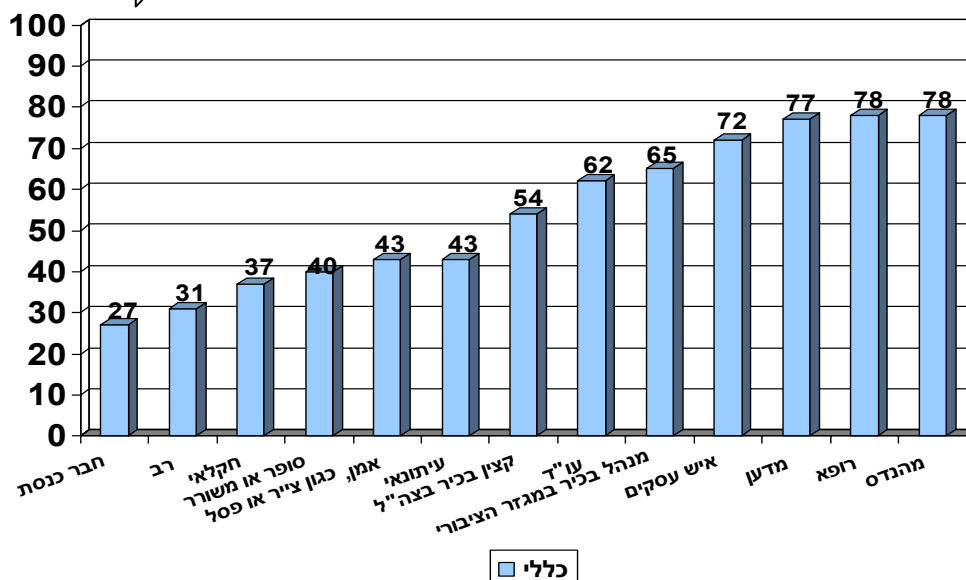
ד. מקצועות נכספים:

דרך נוספת ללמוד על מעמד המדע והטכנולוגיה בקרב הציבור היא לבחון את מידת ההערכה שיש לו כלפי המקצועות הכרוכים בהם, כולל המקצועות שנודרשת להם השכלה והכשרה מדעית או טכנולוגית, בהשוואה להערכה הניתנת למקצועות שונים בתחומים אחרים. לשם כך, בדקנו אילו מקצועות (מתוך רשימה נתונה של 13), הנשאלים היו רוצים שיהיו לילדיהם, בהנחה שהורים

בפועל ובכוח שואפים עבור ילדיהם את "הטוב ביותר". הממצאים שהתקבלו עבור דרוג המקצועות הנכספים במדגם הכללי מופיעים באיור 16.

איור מס' 16

ביחס למקצועות הבאים, באיזו מידה היית רוצה שהילד/ה שלך יהיה:

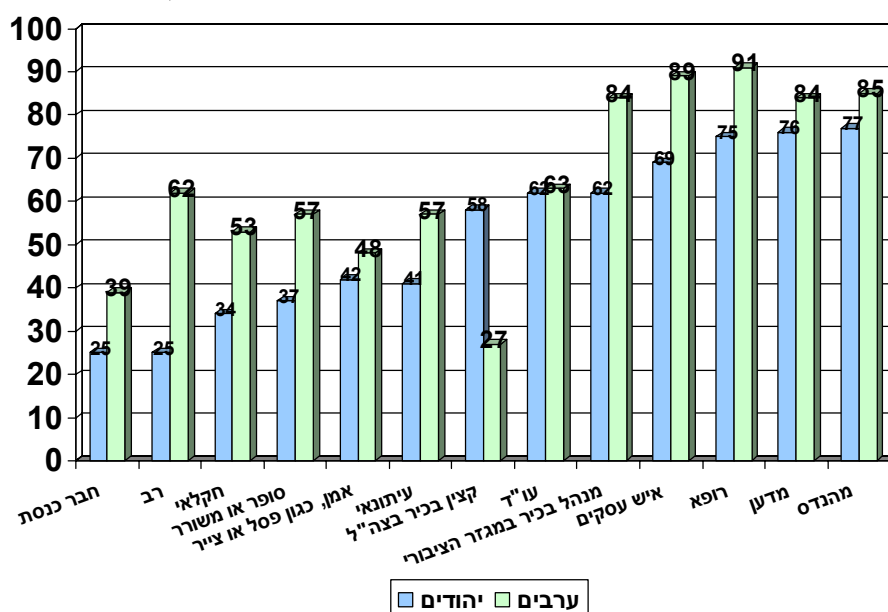
הדירוגים המוצגים באיור 16 מראים כי בראש הרשימה ניצבים שלושה מקצועות המזוהים עם תחומי המדע והטכנולוגיה – מהנדס, רופא ומדען, שכל אחד מהם קיבל ציון של 78–77, מתוך ציון מרבי של 100. במקום הרביעי ניצב איש עסקים עם ציון של 72, ומתחתיו מנהל בכיר במגזר הציבורי (65), עו"ד (62) וקצין בכיר בצה"ל (54). ששת המקצועות הפחות פופולאריים הם, לפי סדר יורד, עיתונאי ואמן, כגון צייר או פסל, עם ציונים זהים של 43, סופר או משורר (40), חקלאי (37), רב (31). בתחתית הרשימה מופיע חבר כנסת, עם ציון של 27.

מן הראוי להדגיש שהרשימה דלעיל אינה מייצגת כמובן את מגוון המקצועות והתחומים המקצועיים בחברה הישראלית. עם זאת, יש בתוצאות אלה בכדי ללמד על המגמות המרכזיות הרווחות בציבור מבחינת היוקרה של מקצועות בחברה והשיקולים הערכיים והמעשיים המונחים ביסודה. כך, לדוגמא, אנו רואים שתחום העסקים והניהול הוא השני בדרוג המקצועות הנכספים בקרב הציבור הישראלי – מגמה המשקפת כנראה את החשיבות שהוא מייחס להצלחה כלכלית

ועושר (איש עסקים), כמו גם לעמדות של כוח והשפעה (מנהל בכיר במגזר הציבורי). עם זאת, שלושת המקצועות הניצבים בראש הסולם מבטאים קרוב לודאי את הערך הגבוה שהציבור מייחס למקצועות שמייצגים את הקדמה המדעית והטכנולוגית בחברה המודרנית, שיש להם תרומה חיונית לחברה ולאדם, ושהיכולת להשתלב בהם כרוכה במידה לא מבוטלת של כישורים והכשרה תובענית וממושכת.

איור מס' 17

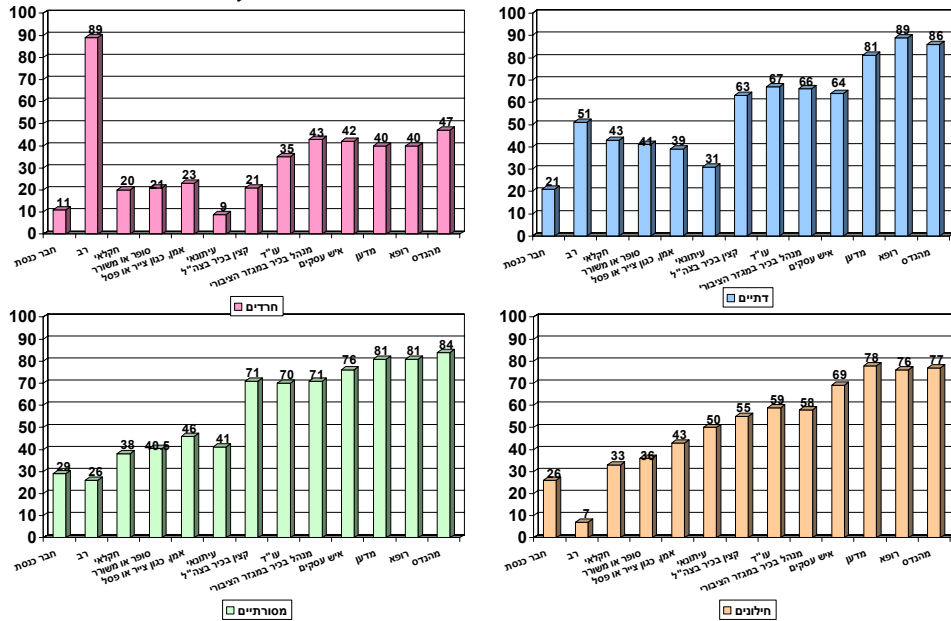
באיזו מידה היית רוצה שהילד/ה שלך יהיה:

השוואת דירוגי המקצועות בין יהודים וערבים (איור 17) מראה כי כל המקצועות, להוציא קצין בכיר בצה"ל, זוכים לציונים גבוהים יותר בקרב הציבור הערבי, בדומה לנטייה של ציבור זה לתת אמון רב יותר במוסדות המרכזיים בחברה. ייתכן שפערים אלה משקפים הבדלים תרבותיים בין שתי הקבוצות, כמו גם את אפשרויות הכניסה אליהם. עם זאת, פרט להבדלים קטנים ומעטים, נראה שקיימת מידה רבה של הלימה בין הדירוגים של שתי הקבוצות. כך, ששת המקצועות הנכספים ביותר בקרב הורים יהודים מופיעים גם בעשייה הראשונה של המקצועות הנכספים בקרב הורים ערבים, אם כי הדירוג הפנימי של המקצועות בתוך שתי העישיות שווה במעט.

איור מס' 18

ביחס למקצועות הבלאיס, בלאיס מנידה הליטה רוצה שילד/ה שלך יהיה:

הבדלים גדולים הרבה יותר ביחס לדירוג המקצועות קיימים על פי מידת הדתיות, כפי שניתן לראות מאיור 18. מקוצר המצע נתייחס רק לשני מקצועות – רב ומדען¹. בקרב החרדים השאיפה שילדיהם יהיו רבנים היא כמעט נחלת הכול, ושכיחה הרבה יותר מאשר בשאר הקבוצות, כולל הציבור הדתי. כך, 89% מהחרדים היו רוצים שילדיהם יהיו רבנים, בהשוואה ל 51% מהדתיים, 26% מהמסורתיים ו 7% מהציבור החילוני. באשר למדען, הפערים על פי דרגת הדתיות אמנם קטנים יותר, אך אינם מבוטלים. כך, בין החרדים 40% שואפים שילדיהם יהיו מדענים, שעה שבקרב שאר שלושת הקבוצות השיעורים המקבילים דומים ביותר ונעים בין 78%–81%.

חשיבות השכלה הגבוהה וההשכלה הדתית

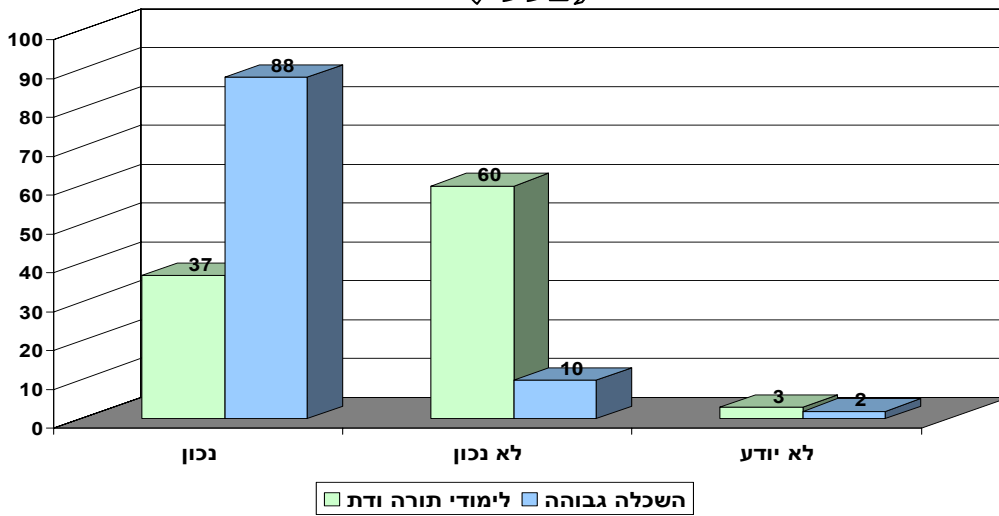
על רקע החשיבות שמייחס הציבור למדע והטכנולוגיה ולמקצועות הקשורים בהם, מצאנו לנחוץ לבדוק האם עמדות אלה באות לידי ביטוי בתפקיד שמייחס הציבור לרכישת השכלה גבוהה שבלעדיה לא ניתן לקדם את המחקר בתחומים אלה ולהכשיר כוח אדם שיוכל להשתלב בהם. לשם כך התבקשו הנשאלים לציין את מידת הסכמתם או התנגדותם למשפט הבא: "הרחבת ההשכלה הגבוהה, כלומר

¹ במגזר הערבי, המקביל לרב היה אימאם.

שיהיו יותר ויותר צעירים שילבו ללמוד באוניברסיטאות ובמכללות. היא צורך חיוני". לשם השוואה, בחנו באותו אופן גם את יחסו של הציבור לצורך של הרחבת לימודי התורה והדת במסגרת של ישיבות². תוצאות ההשוואה מוצגות באיור 19.

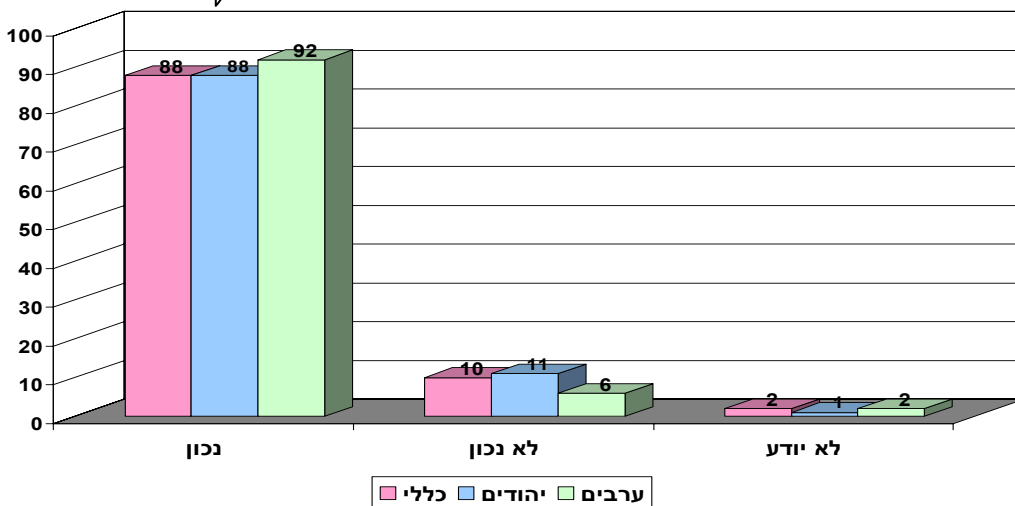
איור מס' 19

הרחבת השכלה הגבוהה / לימודי תורה ודת - צורך חיוני (כללי)

איור מס' 20

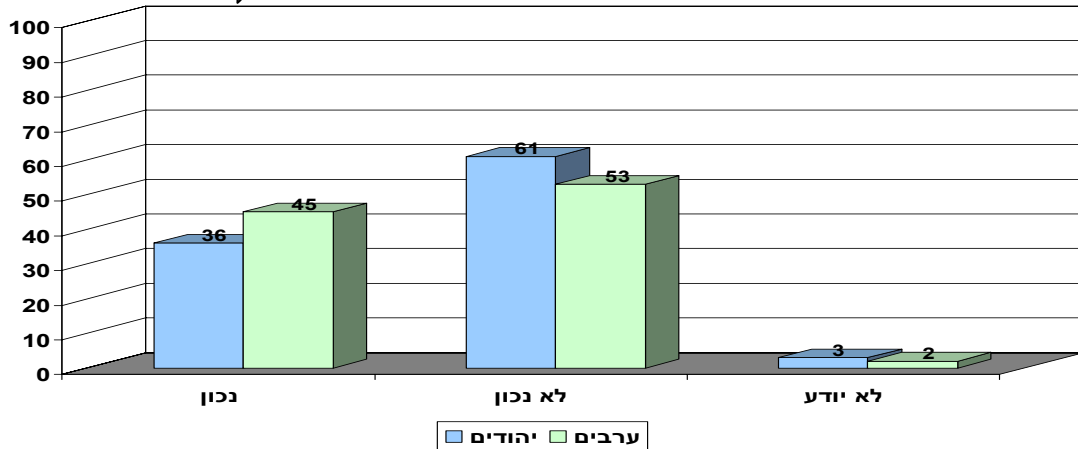
הרחבת השכלה הגבוהה - צורך חיוני

² לגבי המגזר הערבי, המושג המקביל ל"ישיבה" היה "מדרסה".

איור מס' 21

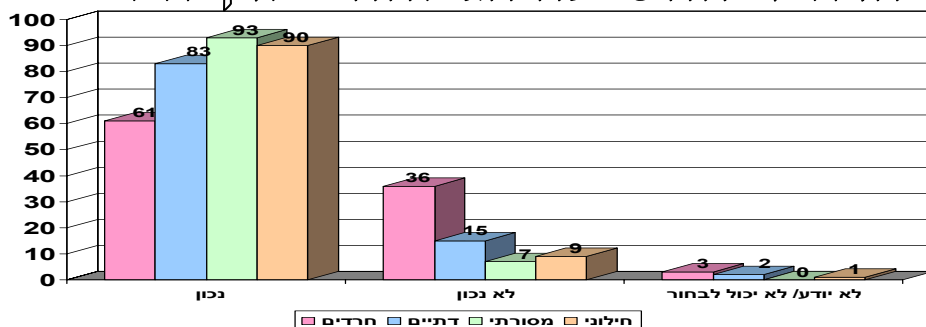
הרחבת לימודי תורה/דת - צורך חיוני

הממצאים באיור 19 מראים כי 88% מכלל הציבור הישראלי מסכימים לטענה כי הרחבת ההשכלה הגבוהה היא צורך חיוני, שעה שלגבי לימודי תורה ודת, 37% מסכימים כי הם נחוצים ו 60% אינם מסכימים. ההשוואה בין יהודים וערבים מראה, כפי שניתן לראות מאיור 20, כי העמדות של שתי הקבוצות ביחס להשכלה הגבוהה דומות למדי, אם כי בקרב הערבים שיעור המכירים בחשיבות ההשכלה הגבוהה מעט גבוה יותר מאשר בין היהודים (92% לעומת 89%), שעה ששיעור הבלתי מסכימים נמוך יותר (6% לעומת 11%). באשר ללימודי דת, איור 21 מצביע על דפוס עמדות הפוך, כלומר, שיעור התומכים בהרחבת לימודי הדת בקבוצה הערבית גבוה יותר מהשיעור המקביל בקבוצה היהודית (45% לעומת 36%), בעוד ששיעור הלא-תומכים בקרב הערבים נמוך יותר מאשר בין היהודים (53% לעומת 61%). במילים אחרות, הערבים מצדדים יותר מהיהודים בהרחבה של שתי מסגרות ההשכלה – הכללית והדתית.

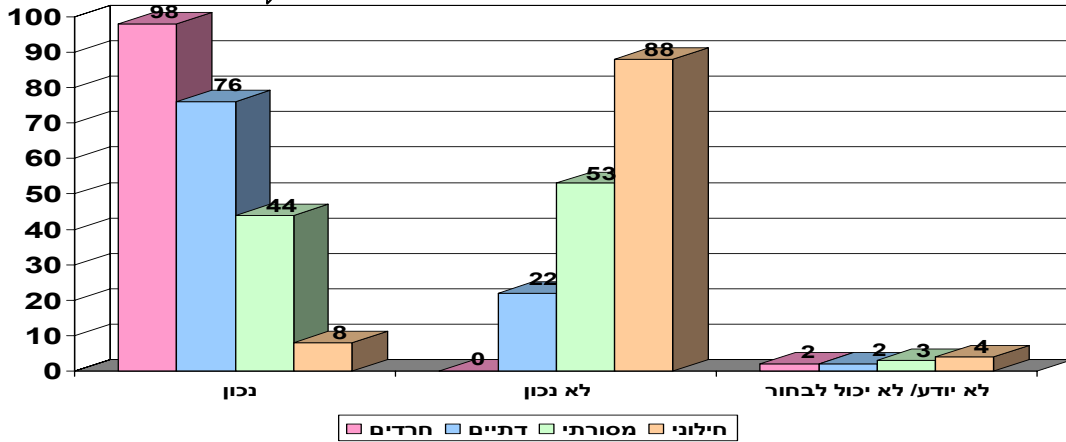
איור מס' 22

הרחבת ההשכלה הגבוהה - צורך חיוני

איור מס' 23

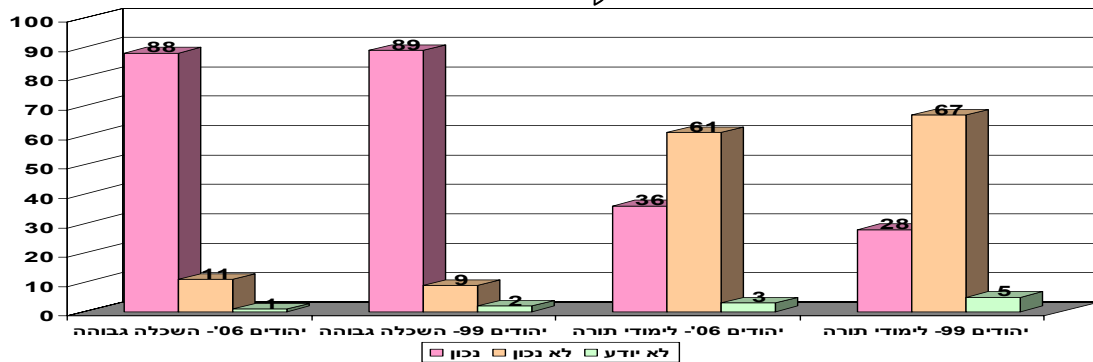
הרחבת לימודי תורה/דת - צורך חינוכי

איורים 22 ו 23 מלמדים כי בנושא זה, פערי העמדות בהתאם לדרגת הדתיות בציבור היהודי גדולים הרבה יותר מהפערים בין יהודים וערבים, במיוחד ביחס ללימודי תורה ודת. באשר להשכלה הגבוהה, איור 22 מלמד ששיעור המכירים בנחיצותה בקרב הציבור החרדי עומד על 61%, בהשוואה ל 83% בקרב הדתיים, 93% בין המסורתיים, ו 90% בקרב והחילונים. מן הראוי לציין כי למרות הפערים דלעיל, הממצא כי גם בקרב החרדים יש רוב לתומכים בהרחבת ההשכלה הגבוהה עשויה להעיד על שינוי שחל בעמדותיה המסורתיות של הקהילה החרדית ביחס לחשיבותה של ההשכלה הכללית בכלל, וההשכלה הגבוהה בפרט. איור 23 מצביע על קיומם של פערים עקביים וגדולים ביותר, הגם שאינם מפתיעים, בין הדרגות השונות בסולם הדתיות לבין העמדות כלפי לימודי תורה ודת, עם שיעורי ההסכמה הבאים: חרדים - 98%; דתיים - 76%; מסורתיים - 44%; חילונים - 8%.

איור מס' 24

הרחבת ההשכלה הגבוהה/ לימודי תורה - צורך חינוכי

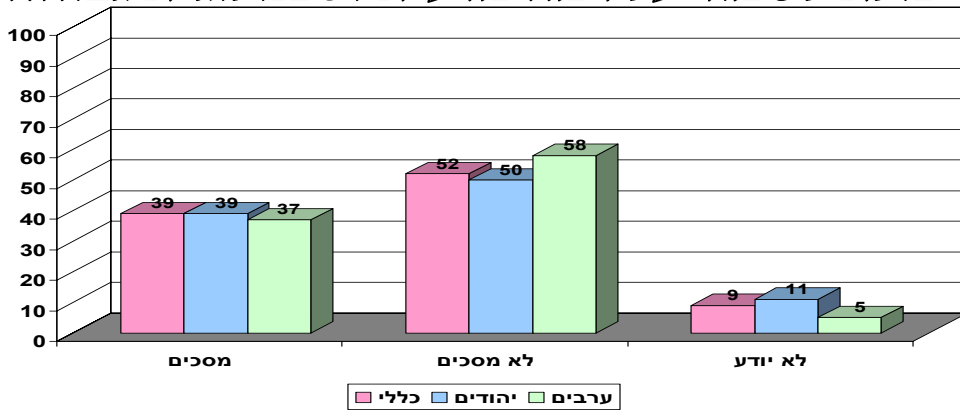

באשר לכלל הציבור היהודי, ניתן היה להשוות את הנתונים של הסקר הנוכחי עם נתוני הסקר שנערך ב 1999. כפי שניתן לראות מאיור 24, שעה שביחס להשכלה הגבוהה לא חל שינוי בין שני המועדים, אפשר לראות שהייתה עלייה מסוימת בשיעור המשוכנעים בנחיצותם של לימודי תורה ודת - מ 28% ל 36%, תוך ירידה מקבילה בשיעור מי שסבורים שלימודי הדת אינם נחוצים - מ 67% ב 1999 ל 61% ב 2006. כפי שנראה להלן, ניתן לראות בממצא ביטוי ספציפי למגמה כללית יותר של התחזקות אמונות המעוגנות בדת ובמסורת בשנים האחרונות.

ו. הקשר בין קיום אורח חיים דתי לבין היכולת לקיים רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה

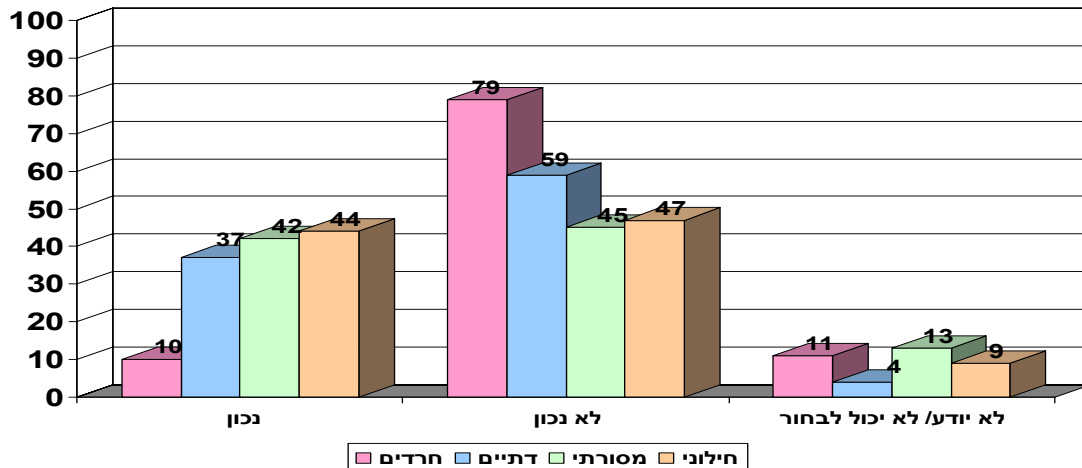
איור מס' 25

קייס ניגוד בין אורח חיים דתי לבין היכולת לשמור על רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה:

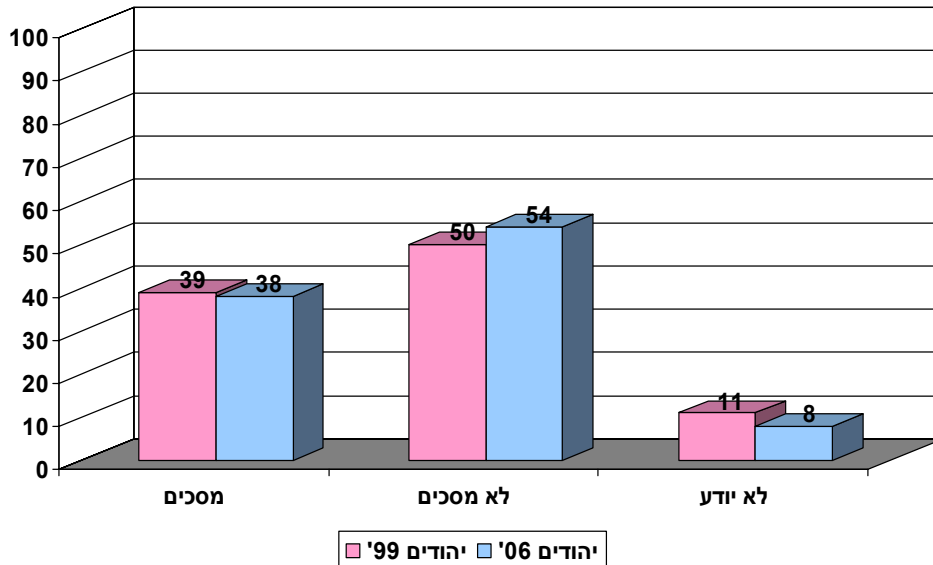
איור מס' 26

קייס ניגוד בין אורח חיים דתי לבין היכולת לשמור על רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה:

איור מס' 27

קיים ניגוד בין אורח חיים דתי לבין
היכולת לשמור על רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה:

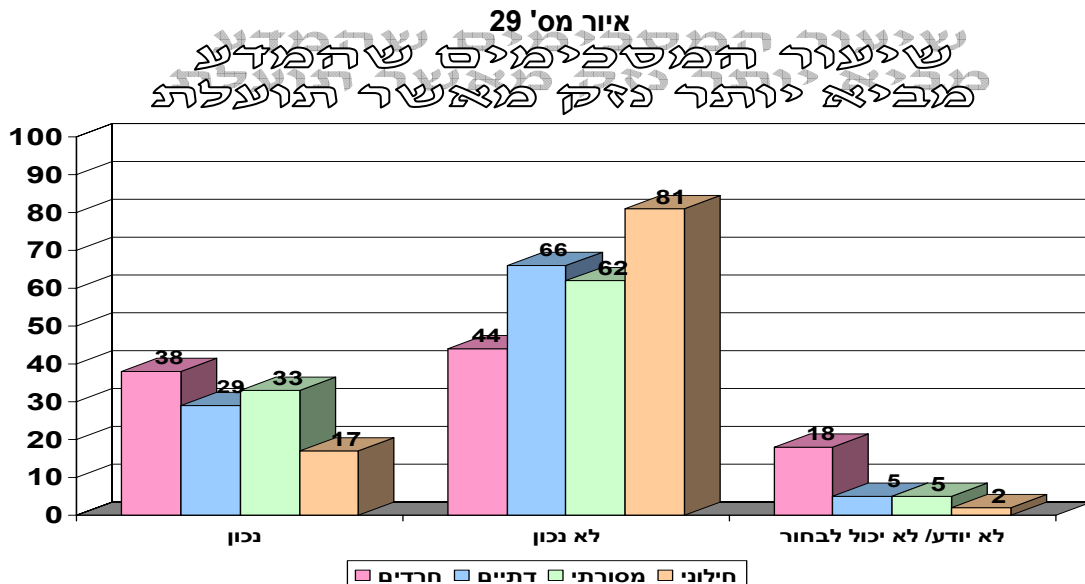
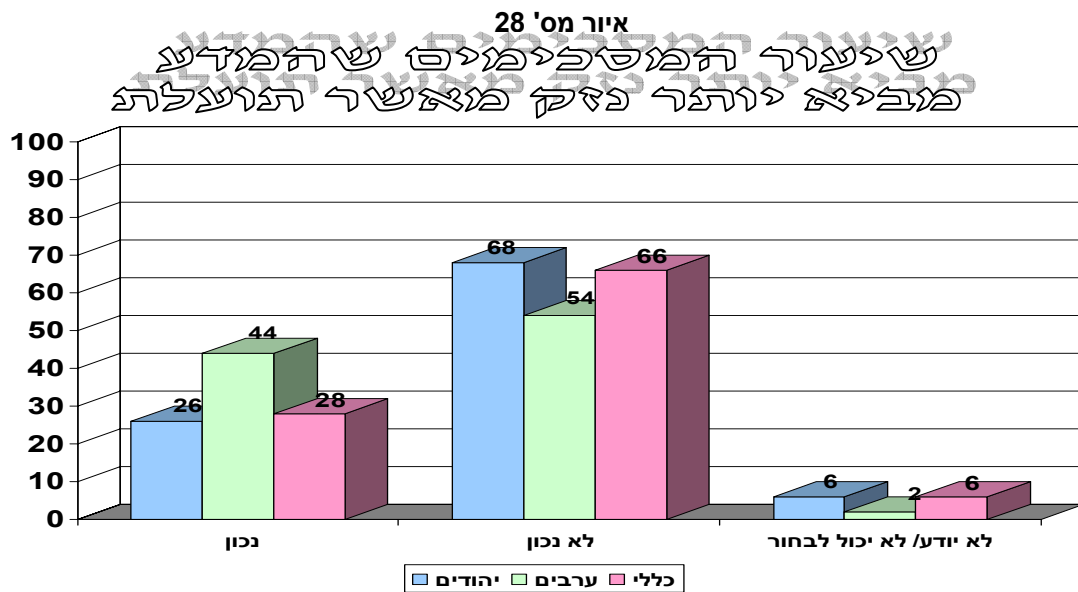
הערה: חסר מספר האיור (27)

האם קיימת סתירה בין קיום אורח חיים דתי המבוסס על עקרונות הדת וההלכה בחברה, לבין יכולתה לשמור על רמה מדעית וטכנולוגית גבוהה? איור 25 מצביע על כך שהציבור הישראלי אינו נוטה לקבל את הדעה כי קיימת סתירה מעין זו, אם כי ברוב קטן על 52% לעומת 39% (ל 9% אין עמדה בנושא). ההשוואה בין הציבור היהודי והערבי, שתוצאותיה מוצגות באותו איור, מצביעה על דפוס עמדות דומה, אם כי בקרב הערבים שיעור אי ההסכמה כי קיים ניגוד כזה (58%) גבוה יותר מהשיעור המקביל בקרב היהודים (50%). כפי שניתן לראות מאיור 26, גם בנושא זה קיימת השפעה ניכרת ועקבית של הגורם הדתי, כך שמידת ההסכמה כי קיים ניגוד בין קיום אורח חיים דתי לבין קיום רמה מדעית גבוהה יורדת עם העלייה ברמת הדתיות, כלהלן: חרדים – 10%, דתיים – 37%, מסורתיים – 42% וחילונים – 44%. באשר לכלל ציבור היהודי, יכולנו לערוך השוואה עם ממצאי הסקר משנת 1999. תוצאות ההשוואה, המוצגות באיור 27, מלמדות כי לא חל שינוי משמעותי בין שני המועדים.

ערכים ואמונות

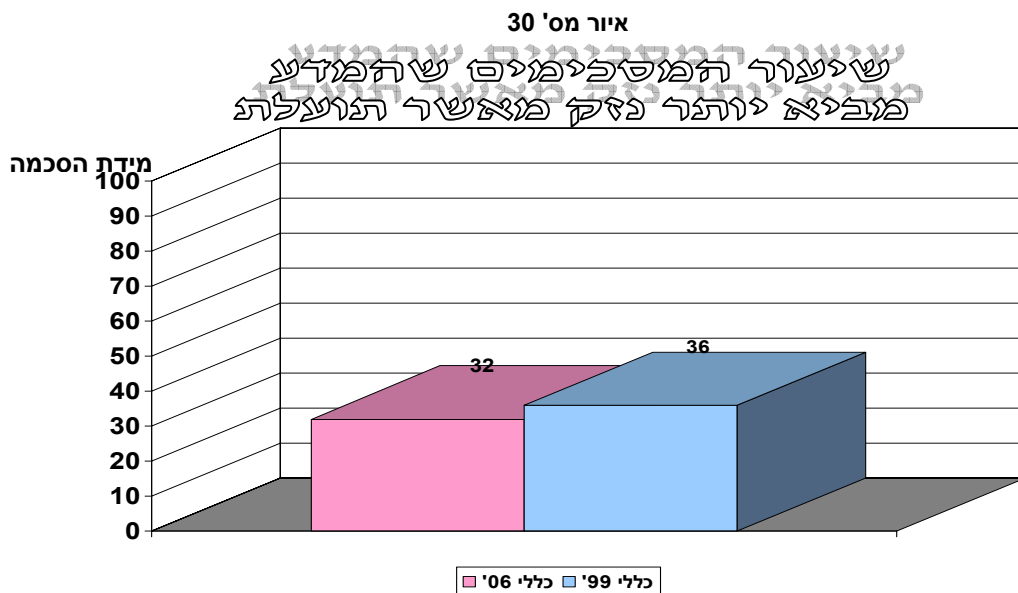
1. המדע המודרני כמועיל או מזיק; למרות ההכרה הרחבה של הציבור הישראלי בחשיבות המדע ותרומותיו, כפי שראינו לעיל, אין להתעלם מכך שבקרב הוגים

מסוימים רווחת הדעה כי למדע יש גם צדדים שליליים וכי המדע המודרני מביא, בסך הכול, יותר נזק מאשר תועלת. עד כמה רווחת תפיסות מעין אלה בציבור הישראלי? איור 28 מראה כי בכלל הציבור (28%) מחזיקים כיום בהשקפה זו, שעה ש 66% מתנגדים לה. ההשוואה בין יהודים וערבים מלמדת כי בקרב הערבים שיעור המסכימים כי המדע יותר מזיק ממועיל (44%) מאשר בציבור היהודי (26%). כלומר מיעוט ניכר בשתי הקבוצות, במיוחד בקרב הערבים, סבור שמאזן הרווח והתועלת של המדע הוא שלילי.

איור 29 מלמד שגם בנושא זה ניכרת השפעת הגורם הדתי בקרב הציבור היהודי. כך, בקרב החרדים מגיע שיעור המייחסים למדע יותר נזק מתועלת ל 38%.

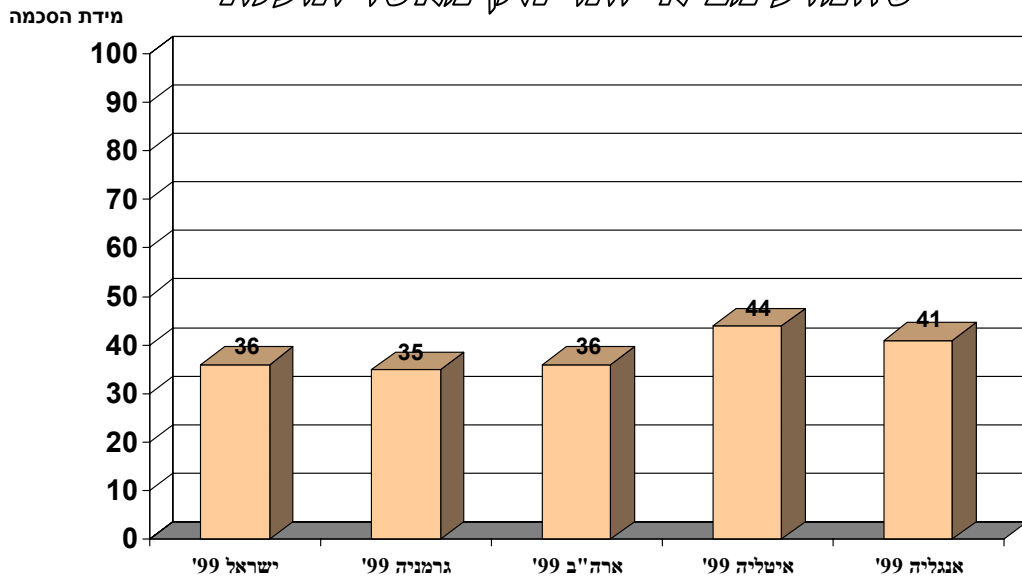
שעה שבין החילונים הוא עומד על 17%. הקבוצות הדתיות והמסורתיות נמצאות בתוך, אם כי הן קרובות יותר בעניין זה לציבור החרדי מאשר לציבור החילוני, עם שיעורי הסכמה של 29% (דתיים) ו 33% (מסורתיים). יחד עם זאת, חשוב לציין שבכל ארבע הקבוצות קיים רוב למתנגדים לדעה כי המדע מביא בסך הכול יותר נזק מתועלת, כלהלן: חרדים – 44%; דתיים – 66%; מסורתיים – 62%; חילונים – 84%. מעניין אף לעים לב לכך שהדעה כי המדע מביא יותר נזק שכיחה מעט יותר בקרב המסורתיים מאשר הדתיים. בבדיקה שנעשתה כדי למצוא לכך הסבר נמצא כי המשתנה המתוון בעניין זה הוא רמת ההשכלה: הקבוצה המסורתית משכילה פחות מהקבוצה הדתית, וכאשר מפקחים על משתנה זה, ההבדלים בין שתי הקבוצות נעלמים. כפי שניתן לראות מאיור מס' 30, העמדות בנושא זה על כלל הציבור הישראלי ב 1999 וב 2006 היו דומות למדי, תוך ירידה קלה בשיעור המסכימים כי המדע מביא יותר נזק מתועלת (מ 36% ל 33%).

בסוגיה זו היה ביכולתנו להשוות את הציבור הישראלי עם מספר מדינות מערביות אחרות על סמך סקר בינ"ל שנערך משנת 1999 (ראה איור 31). ראשית, ניתן להבחין כי ב 1999 שיעור המסכימים בציבור הישראלי לדעה כי המדע מביא יותר נזק מתועלת (כאמור, 36%), היה זהה לשיעורים המקבילים בגרמניה וארה"ב, ונמוך יותר מאלו שבאנגליה (41%) ואיטליה (44%).

איור מס' 31

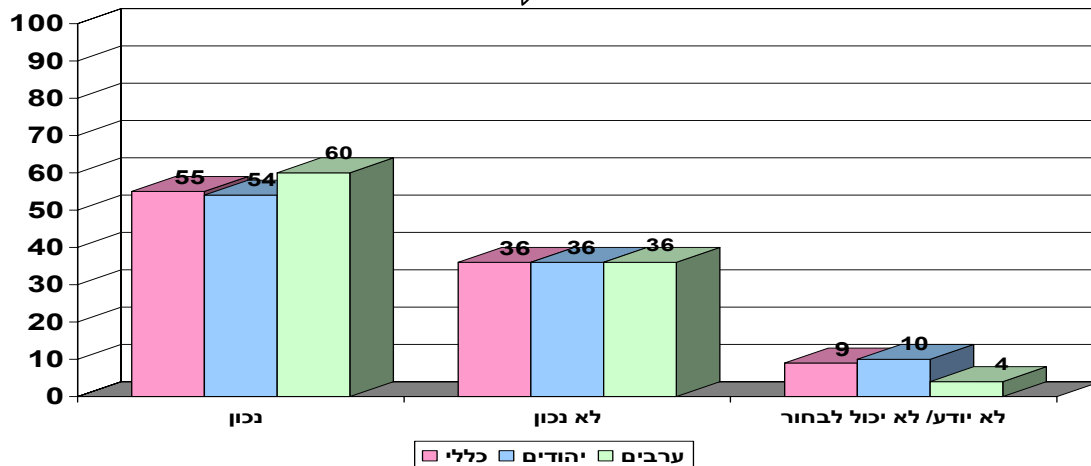
שיעור המסכימים
שהמדע מביא יותר נזק מאשר תועלת

2. מדע מול רגע ואמונה: טענה נוספת הנשמעת לעתים בהקשרים שונים היא כי "אנו מאמינים לעתים יותר מדי קרובות במדע ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה". על פי הנתונים המוצגים באיור מס' 32, מסתבר כי לטענה זו מסכימים כיום 55% מכלל הציבור הישראלי, לעומת 36% המתנגדים לה, כשבקרב הערבים שיעור המסכימים לטענה (60%), מעט גבוה יותר מאשר בין היהודים (54%).

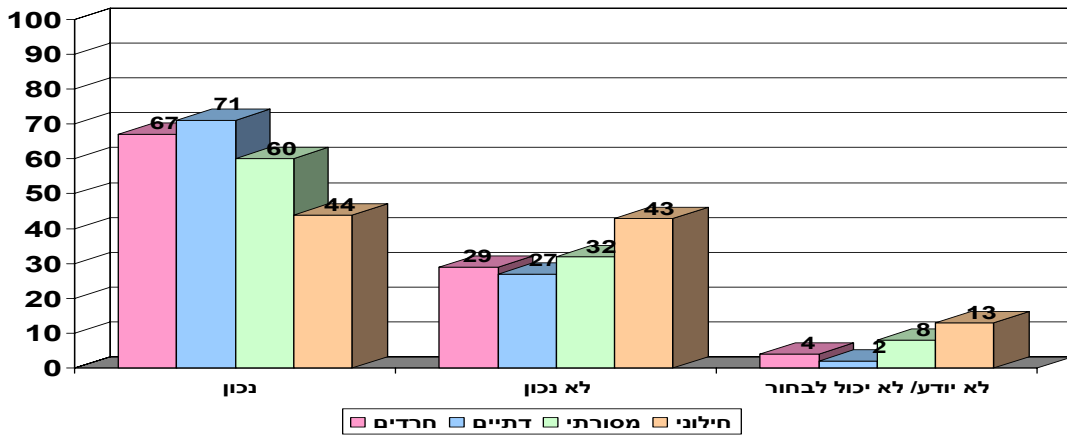
איור מס' 32

אנו מאמינים יותר מדי במדע
ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה

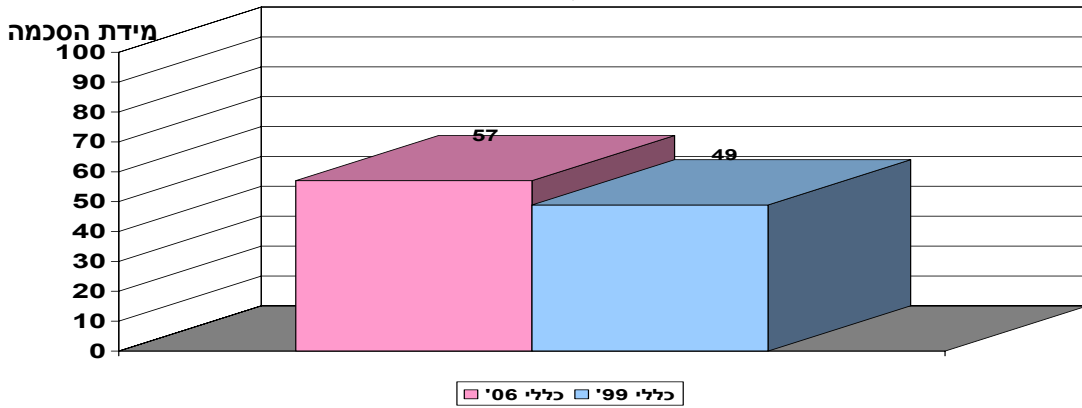
איור מס' 33

אנו מאמינים יותר מודי במדע
ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה

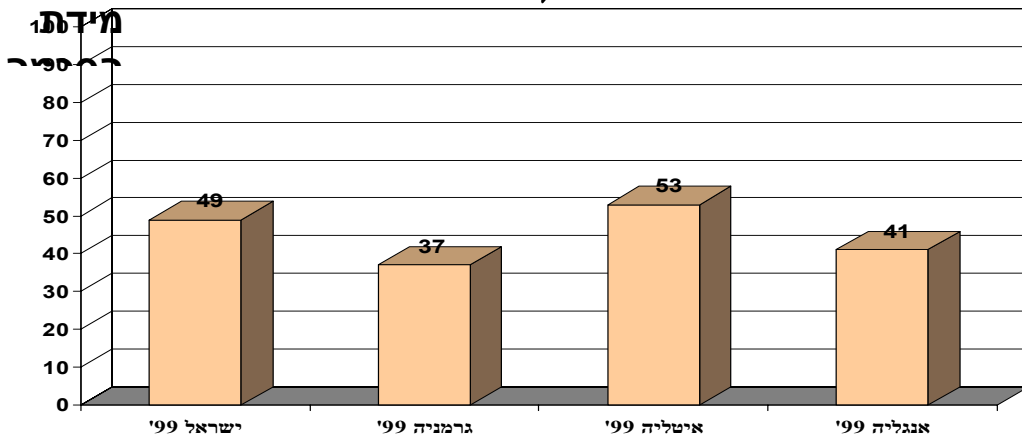
איור מס' 34

אנו מאמינים יותר מודי במדע
ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה

איור מס' 35

אנו מאמינים יותר מודי במדע
ולא מאמינים מספיק ברגשות ובאמונה

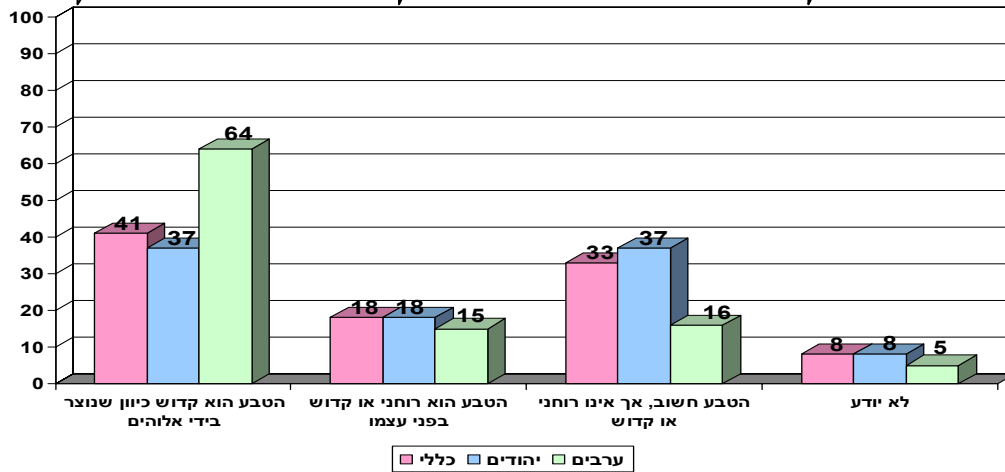

הממצאים באיור 33 מצביעים על קשר חזק בין שיעורי ההסכמה לטענה כי אנו סומכים יותר מדי על המדע לבין רמת הדתיות בקרב הציבור היהודי, לפי הסדר הבא: דתיים – 71%, חרדים – 67%, מסורתיים – 50%, וחילונים – 44%. להוציא את חילופי המקומות בין הדתיים והחרדים, שהפער ביניהם נמצא בטווח על טעות הדגימה, גם בנושא זה אנו רואים שהיחס המסויג כלפי המדע עולה עם רמת הדתיות של הנחקרים. הממצאים שהתקבלו עבור כלל הציבור הישראלי בשנת 1999 מלמדים ששיעור המסכימים לטענה באותה שנה – 49% – היה נמוך יותר מכפי שהוא כיום (ראה איור 34). כלומר, חלה עליה קלה בנוטייה לסמוך על הרגש והאמונה. כפי שניתן לראות מתוך איור 35, השוואה עם המדינות האחרות ב 1999 מראה כי להוציא את איטליה, ששיעור ההסכמה לטענה הגיע בה ל 53%, השיעורים המקבילים באנגליה (41%) וגרמניה (37%) היו נמוכים יותר מאשר בישראל (49%).

3. **היחס לטבע:** בנושא זה נעשתה הבחנה בין שלוש השקפות: הטבע קדוש כיוון שהוא נוצר בידי אלוהים; הטבע הוא רוחני או קדוש בפני עצמו; הטבע חשוב, אך אינו רוחני או קדוש. בעוד שההשקפה הראשונה מבטאת את האמונה הדתית, את הגישה השנייה ניתן לאפיין כהשקפה טרנסונטאלית בלתי דתית, ואת השלישית כאמפירית-רציונאלית. הממצאים באיור 36 מראים כי בכלל הציבור הישראלי, 44% דוגלים בתפיסה הראשונה, 18% בשנייה ו 33% בשלישית. השוואה בין יהודים וערבים מלמדת כי גם בנושא זה קיימים הבדלים ניכרים, כאשר ההשקפה כי הטבע קדוש משום שנוצר על ידי אלוהים מקובלת על 64% מהערבים לעומת 37% מהיהודים, בעוד שהתפיסה כי הטבע חשוב אך אינו קדוש או רוחני מקובלת על 37% מהיהודים ו 16% מהערבים.

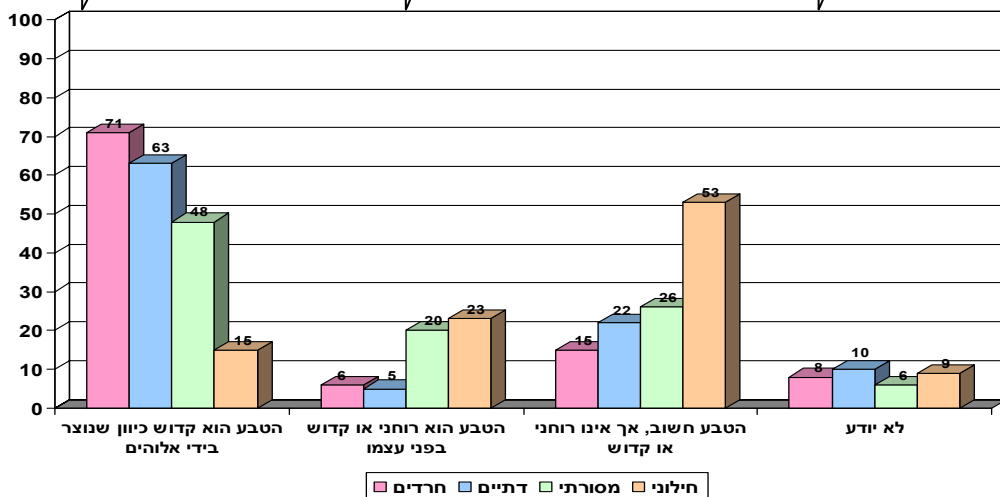
איור מס' 36

איזה מבין המשפטים הבאים קרוב ביותר לדעתך?

איור מס' 37

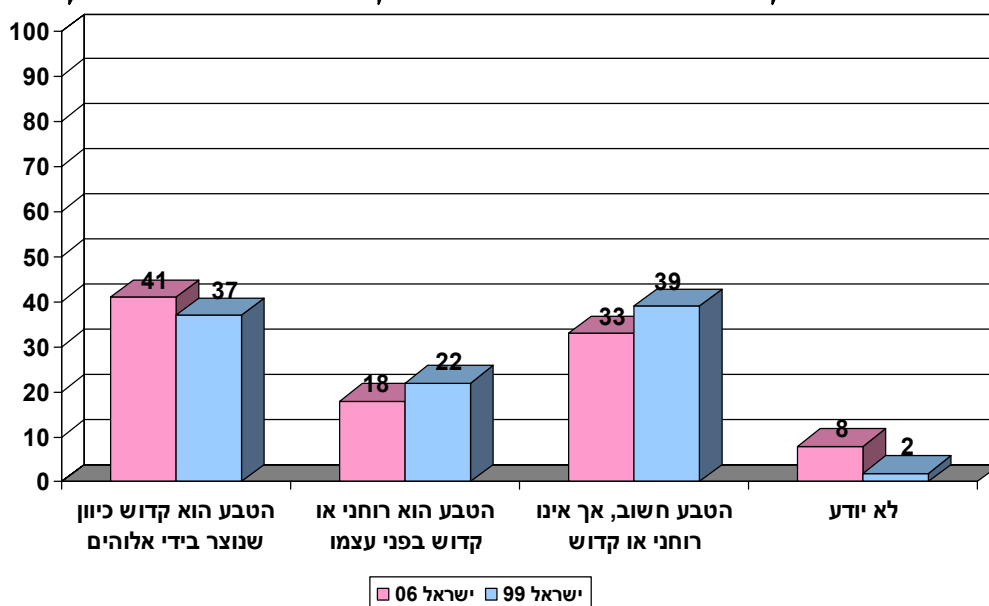
איזה מבין המשפטים הבאים קרוב ביותר לדעתך?

כצפוי, השפעת הגורם הדתי בנושא זה ברורה ועקבית (ראה איור 37). כך, האמונה כי הטבע קדוש כיוון שנוברא על ידי אלוהים רווחת בקרב 71% מהחרדים, 63% מהדתיים, 48% מהמסורתיים ו 15% בלבד מהחילונים. לעומת זאת, האמונה כי הטבע חשוב אך אינו רוחני או קדוש מקובלת על 53% מהחילונים, 26% מהמסורתיים, 22% מהדתיים ו 15% מהחרדים. במילים אחרות, רק בקרב הציבור החילוני יש רוב לבעלי הגישה הרציונאלית כלפי הטבע.

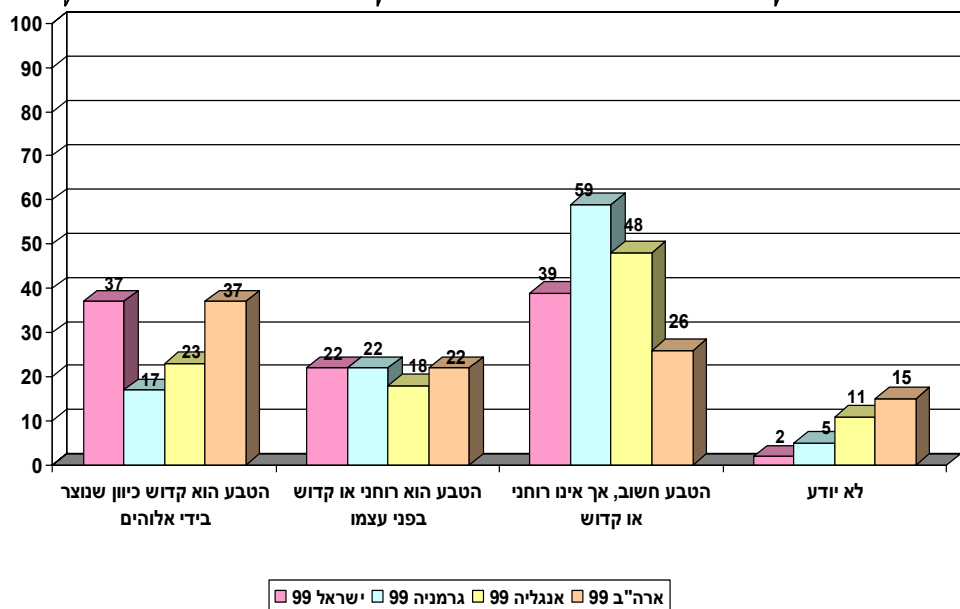
איור מס' 38

איזה מבין המשפטים הבאים קרוב ביותר לדעתך?

איור מס' 39

איזה מבין המשפטים הבאים קרוב ביותר לדעתך?

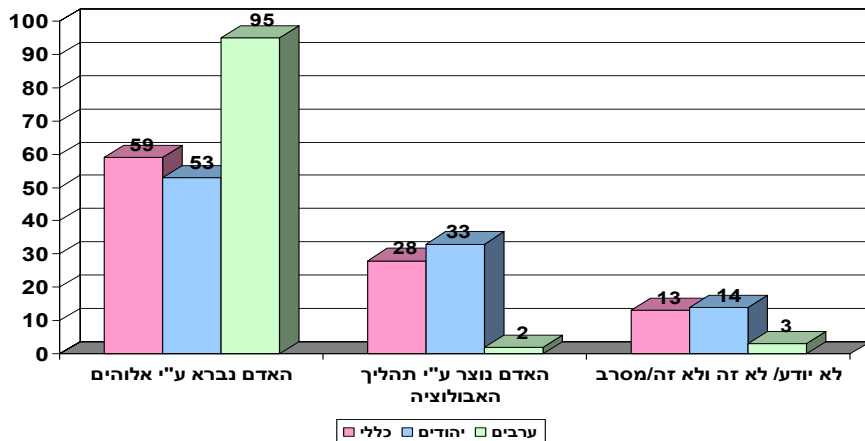

איור 38 מראה כי בהשוואה עם הממצאים מ 1999, בכלל הציבור הישראלי חלה ירידה קלה בתפיסה הדתית של הטבע (מ 44% ל 37%), ובמקביל, עלייה בתפיסה הרציונאלית (מ 33% ל 39%). אשר להשוואה עם מדינות מערביות אחרות ב 1999, איור 39 מראה כי שנכחות התפיסה הדתית בישראל הייתה זהה

לזו שבארה"ב, אך גבוהה יותר מזו שבגרמניה (17%) ואנגליה (23%). סדר השכיחויות ביחס לתפיסה הרציונאלית הוא כלהלן: גרמניה – 59%; אנגליה – 48%; ישראל – 39%; ארה"ב – 26%. כלומר, התפיסה הרציונאלית בישראל שכיחה יותר מזו שבארה"ב, אך פחות מאשר בגרמניה ואנגליה.

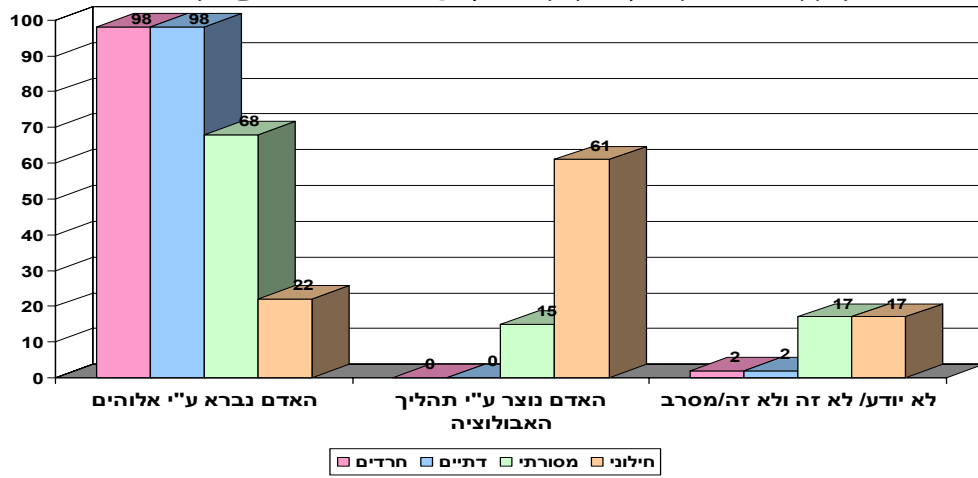
איור מס' 40

ביחס למוצאו של האדם, האם אתה מסכים ש:

4. מקור הבריאה: עד כמה רווחת בציבור הישראלי התפיסה הדתית, היינו שהאדם נברא על ידי אלוהים, לעומת הגישה האמפירית-רציונאלית, לפיה האדם נוצר כתוצאה של תהליך התפתחות טבעי (תהליך האבולוציה? הממצאים באיור 40 מראים כי רוב של 59% מכלל הציבור הישראלי מאמינים כי האדם נברא בצלם אלוהים, שעה ש 28% בלבד מאמצים את הגישה האבולוציונית, כשהשאר אינם יודעים. השוואה בין היהודים והערבים מצביעה על הבדל ניכר בהשקפות של שתי הקבוצות בנושא זה. בקרב היהודים, שיעור המאמינים בתפיסה הדתית עומד על 53% ובמדעית על 33%, שעה שבין הערבים השיעורים המקבילים עומדים על 95% ו 2%. אולם חשוב להדגיש כי למרות הפער הגדול בין שתי הקבוצות, גם בקרב היהודים התפיסה הרציונאלית היא נחלת המיעוט.

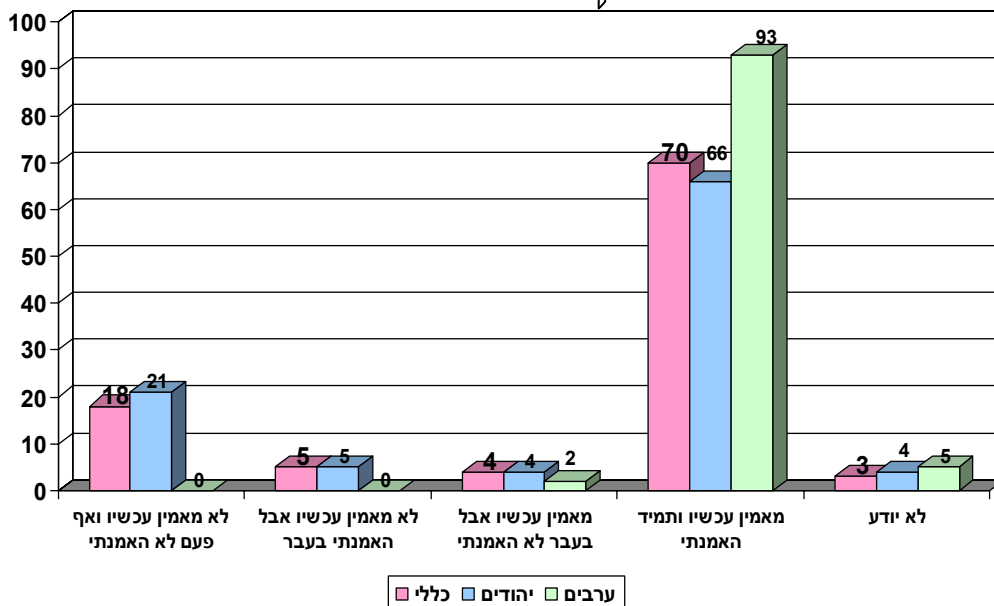
איור מס' 41
 ביחס למוצאו של האדם,
 האם אתה מסכים ש:

כצפוי, הדעות בשאלה על מקור האדם מושפעות במידה מכרעת מדרגת הדתיות של הפרט, כפי שניתן לראות מאיור 41. כך, בין החרדים והדתיים, 98% מאמינים כי האדם נברא על ידי אלוהים ואף לא אחד מהם מקבל את התיאוריה האבולוציונית. השיעורים המקבילים בשאר הקבוצות הם, בסדר יורד, כלהלן: מסורתיים – 68% ו 15%; חילונים – 22% ו 61%. כלומר, רק בציבור החילוני יש רוב ברור למחזיקים בגישה המדעית.

איור מס' 42

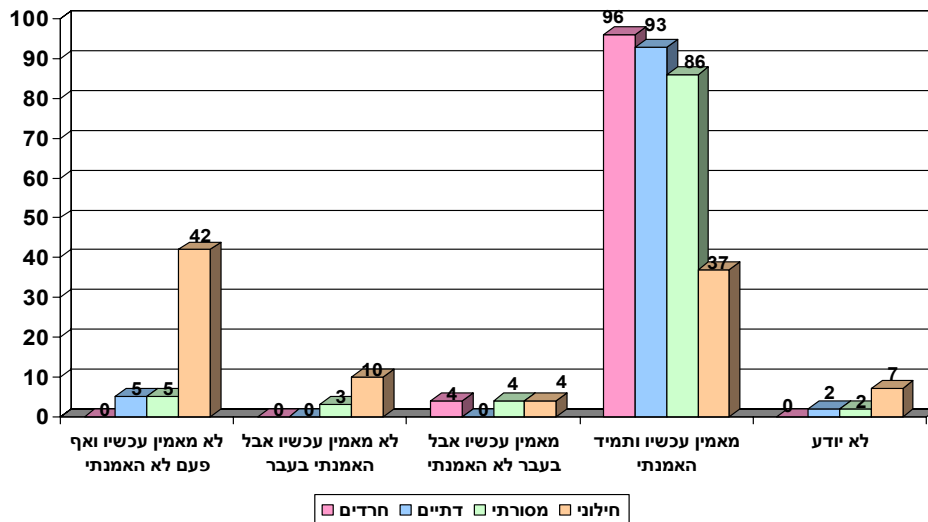
מה מתאר בצורה הטובה ביותר את
 אמונתך כלפי אלוהים?

האמונה באלוהים בהווה ובעבר: מתוך איור 42 ניתן לראות כי 70% מכלל הציבור הישראלי מאמינים באלוהים עכשיו, ותמיד האמינו בו. 4% מאמינים עכשיו אך לא האמינו בעבר, 5% לא מאמינים עכשיו, אך האמינו בעבר, ו 18% בלבד אינם מאמינים עכשיו ולא האמינו בעבר. השוואה בין יהודים וערבים מראה כי בין היהודים, שיעור המאמינים באלוהים בהווה ובעבר עומד על 66%, שעה שבין הערבים השיעור המקביל מגיע ל 93%. דפוס הפוך מתקבל ביחס לבלתי מאמינים בהווה ובעבר: בין היהודים שיעור זה עומד על 21% ובין הערבים על אפס אחוזים. כך או כך, בשתי הקבוצות ההשקפה הדתית גוברת על החילונית.

איור מס' 43

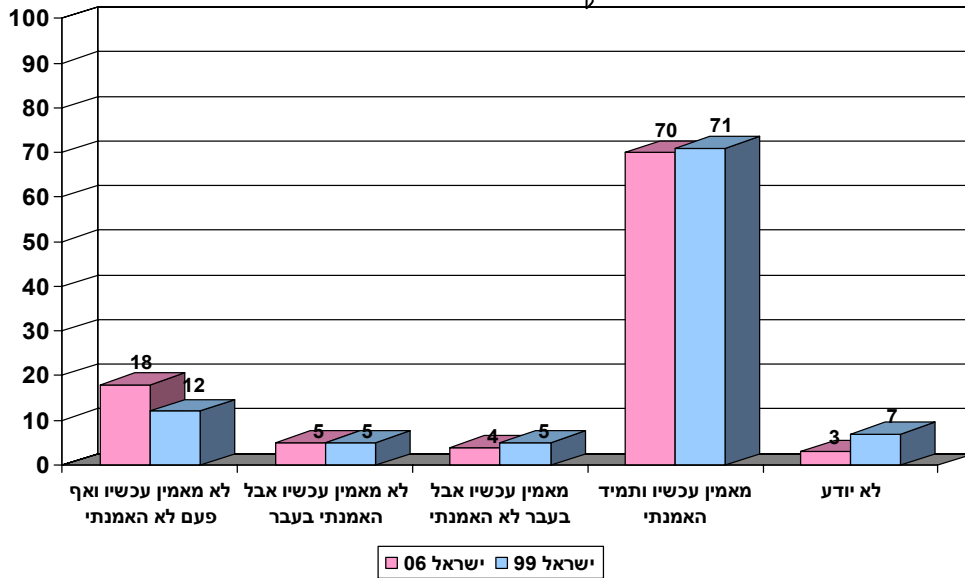
מה מתאר בצורה הטובה ביותר את
אמונתך כלפי אלוהים?

הקשר ההדוק והצפוי בין מידת הדתיות לבין האמונה באלוהים בא לידי ביטוי בממצאים המוצגים באיור 43. בקרב החרדים שיעור המאמינים באלוהים בעבר ובהווה מגיע ל 96%, בקרב הדתיים ל 93%, המסורתיים ל 86%, והחילונים ל 37%. כלומר, שוב חוזר באופן חד הדפוס לפיו החילונים מייצגים את החרגי, שכן רק בקרבם אלו המאמינים באלוהים בהווה ובעבר נמצאים במיעוט, שעה ש 42% מהם אינם מאמינים באלוהים בהווה ולא האמינו בעבר. עם זאת, חשוב לציין שגם בין החילונים אין רוב מוחלט לבלתי מאמינים.

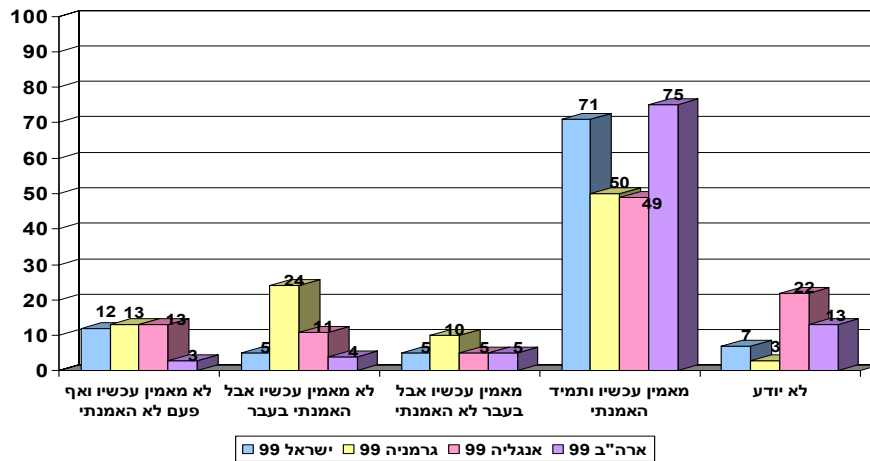
איור מס' 44

מה מתאר בצורה הטובה ביותר את
אמונתך כלפי אלוהים?

איור מס' 45

מה מתאר בצורה הטובה ביותר את
אמונתך כלפי אלוהים?

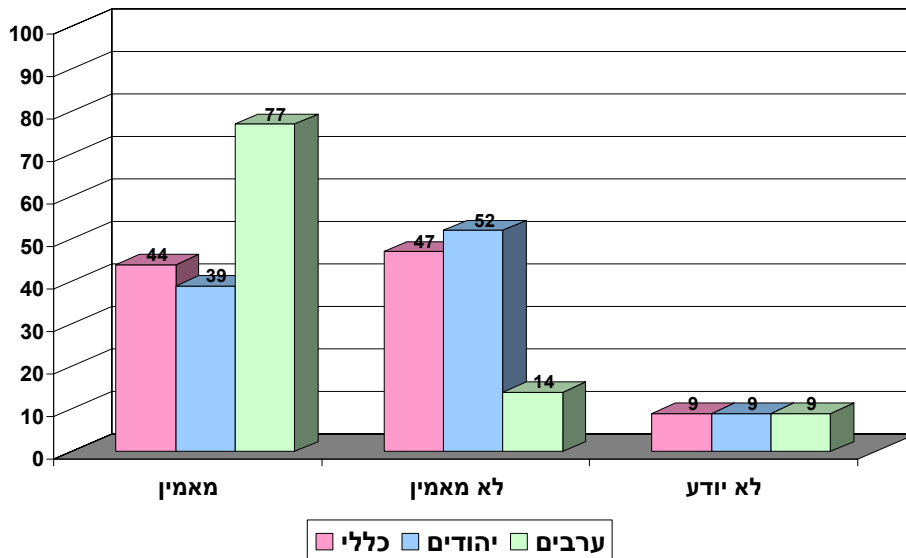
השוואה בין המצב בנושא זה בישראל כיום לבין המצב ששרר ב 1999 מראה כי לא חלו מאז שינויים משמעותיים, להוציא את העלייה בשיעור הלא מאמינים בעבר ובהווה מ 12% ל 18% (ראה איור 44). תוצאות השוואה עם מדינות מערביות אחרות ביחס ל 1999 (ראה איור 45) מלמדות כי האמונה באלוהים בעבר ובהווה רווחה יותר בישראל (כאמור 71%) מאשר בגרמניה ואנגליה, עם

שיעורים מקבילים של 50% ו 49%, אך קצת פחות מאשר בארה"ב, בה עמד השיעור המקביל על 75%.

6. אמונות בעל-טבעי: ארבע אמונות מסוג זה נבחנו בסקר הנוכחי: בואו של המשיח, קיומם של גן עדן וגיהנום, עין הרע, והאמונה ביכולות מיוחדות של רבנים או מקובלים.

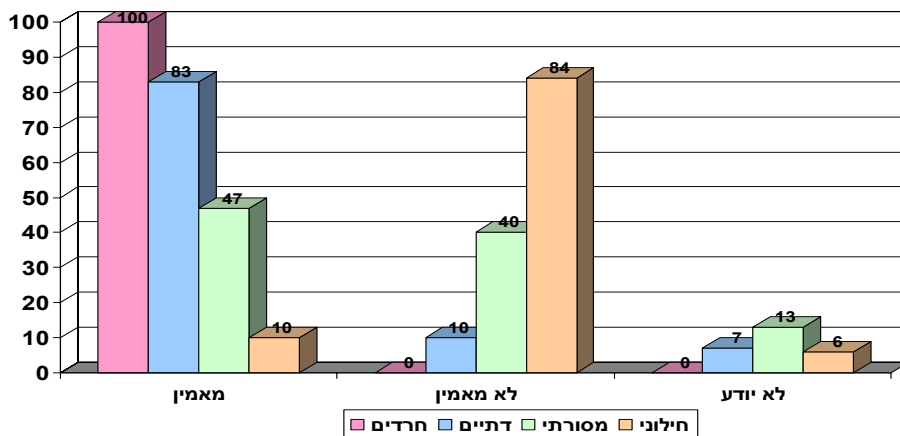
איור מס' 46

האם אתה מאמין או לא מאמין בבואו של המשיח?

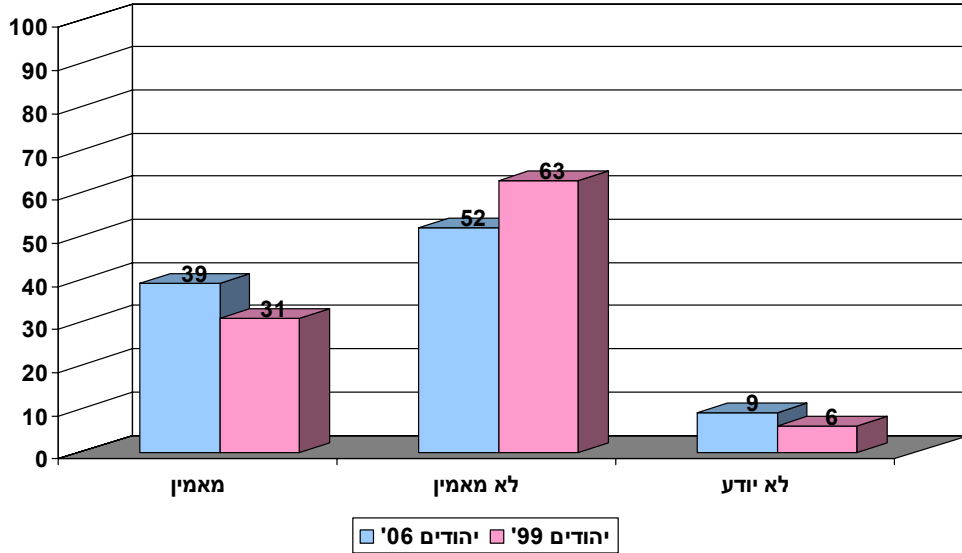
איור מס' 47

האם אתה מאמין או לא מאמין בבואו של המשיח?

איור מס' 48

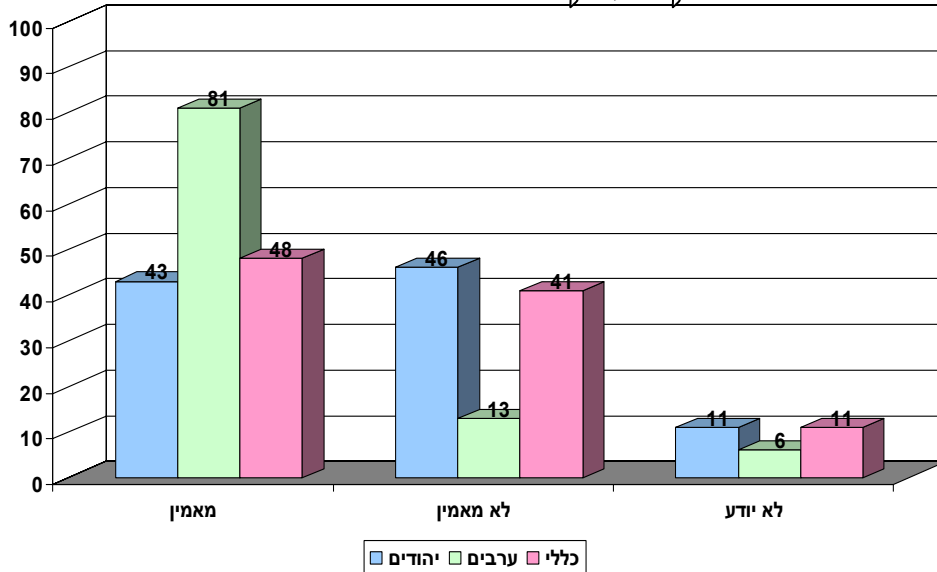
האם אתה מאמין או לא מאמין בבואו של המשיח?

באשר לביאת המשיח, איור 46 מראה כי 44% מכלל הציבור הישראלי מאמינים בקיומו, לעומת 47% שאינם מאמינים בכך (9% אינם יודעים). בקרב הערבים רוב מכריע (77%) מאמינים בבוא המשיח, 14% אינם מאמינים ו 9% אינם יודעים. בציבור היהודי, שיעור המאמינים עומד על 39% והבלתי מאמינים על 52% (9% אינם יודעים). השפעת הגורם הדתי על האמונה בביאת המשיח היא חזקה ועקבית ביותר (ראה איור 47). כך, שיעור המאמינים בקרב החרדים מגיע ל 100%, ואחריהם, על פי סדר, הדתיים (83%), המסורתיים (47%), והחילונים – (10%). השוואה עם הממצאים שהתקבלו ב 1999 לגבי הציבור היהודי (ראה איור 48) מלמדת כי חלה עלייה בשיעור המאמינים בביאת המשיח (מ 31% ל 39%) וירידה מקבילה בשיעור הבלתי מאמינים (מ 63% ל 52%). ממצא זה משתלב עם המגמה עליה הצבענו לעיל, היינו, שהציבור היהודי נעשה בשנים האחרונות יותר דתי ומסורתי.

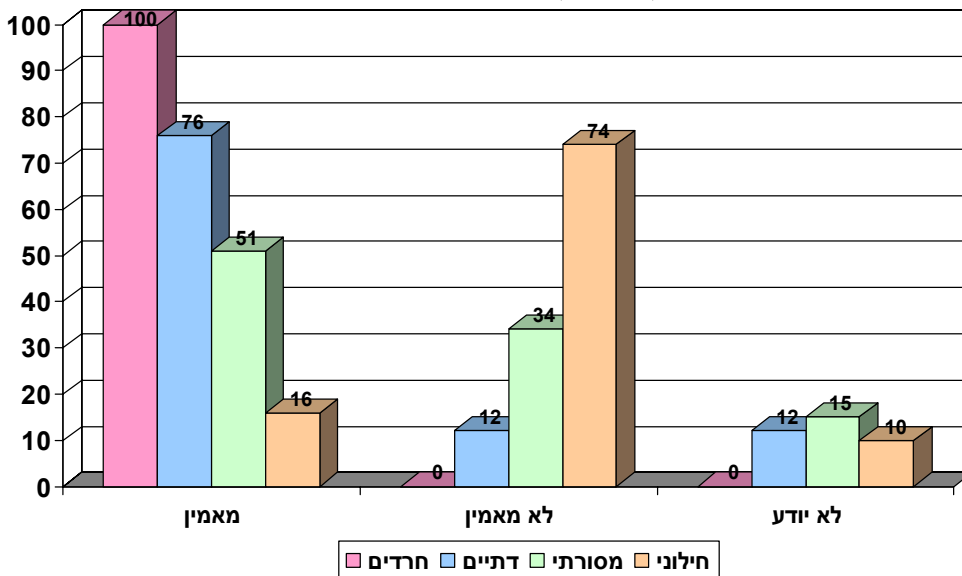
איור מס' 49

האם אתה מאמין בקיומם של
גן עדן וגיהנום?

איור מס' 50

האם אתה מאמין בקיומם של
גן עדן וגיהנום?

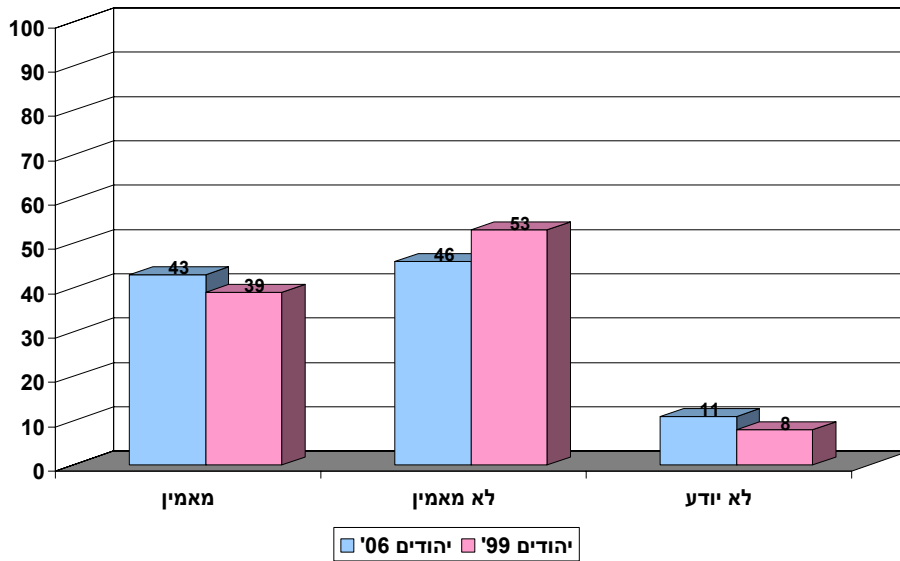

אשר לקיומם של גן עדן וגיהנום, איור 49 מלמד כי 48% מכלל הציבור הישראלי מאמינים בקיומם, לעומת 41% שאינם מאמינים (השאר אינם יודעים). גם בנושא זה, קיימים הבדלים ניכרים בין יהודים וערבים. בקרב הראשונים שיעור המאמינים בגן העדן עומד על 42% והלא מאמינים על 46% (11% אינם יודעים).

שעה שבין הערבים השיעורים המקבילים עומדים על 81% ו 13% (6% אינם יודעים). כמו ביחס לאמונה במשיח, גם ביחס לאמונה בגן עדן וגיהנום השפעת הגורם הדתי היא חזקה ועקבית, כאשר שיעורי המאמינים בקיומם הם כלהלן (ראה איור 50): חרדים – 100%; דתיים – 76%; מסורתיים – 51%; חילונים – 16%.

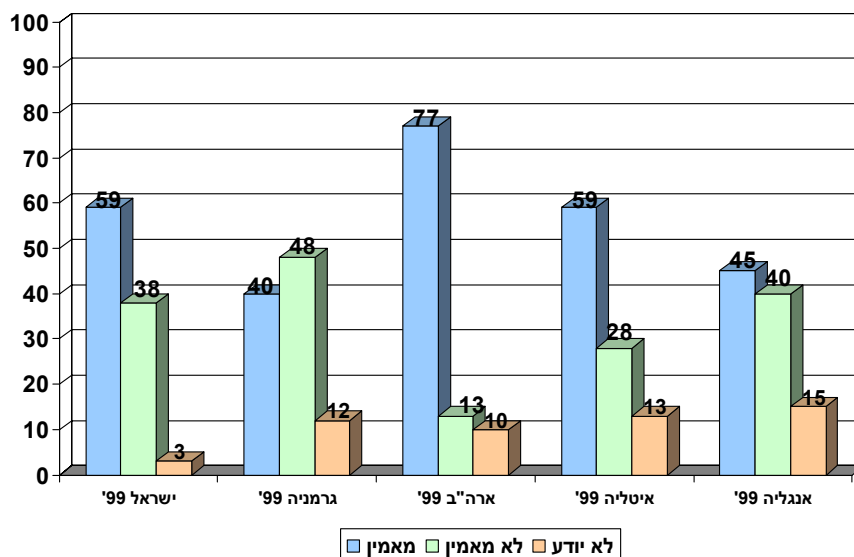
איור מס' 51

האם אתה מאמין בקיומם של גן עדן וגיהנום?

איור מס' 52

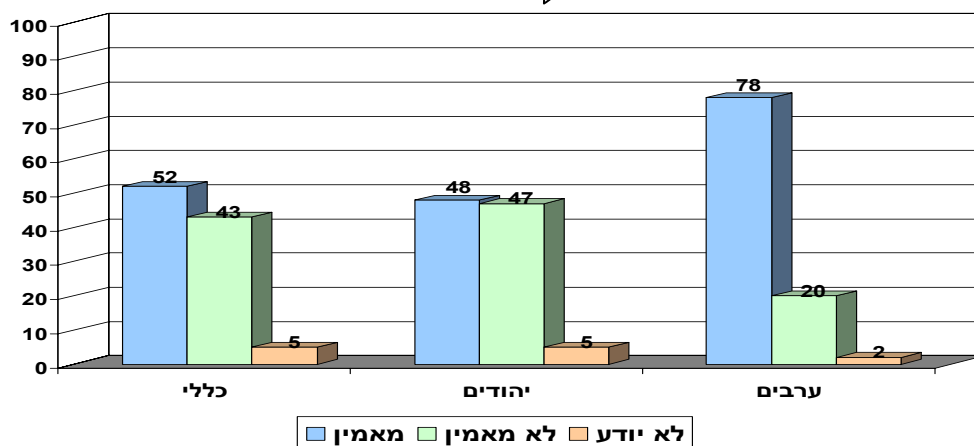
האם אתה מאמין בקיומם של גן עדן וגיהנום?

מתוך איור 51 ניתן לראות כי בקרב הציבור היהודי חלה עליה קלה בשיעור המאמינים בגן עדן וגיהנום, מ 39% ב 1999 ל 43% ב 2006, כשבמקביל חלה ירידה בשיעור הבלתי מאמינים מ 53% ל 46%. לגבי 1999 ניתן להשוות את כלל הציבור הישראלי עם כמה מדינות מערביות (ראה איור 52). הממצאים מראים ששיעור המאמינים בקיומם של גן עדן וגיהנום בישראל באותה שנה היה נמוך יותר מאשר בארה"ב, בה היו 77% מאמינים ו 13% בלתי מאמינים, אך גבוה יותר בהשוואה לאנגליה (45% מאמינים ו 40% לא מאמינים), וגרמניה (40% ו 48% בהתאמה). באיטליה שיעור המאמינים היה לזה שבישראל (59%), אך שיעור הבלתי מאמינים היה נמוך יותר (28%).

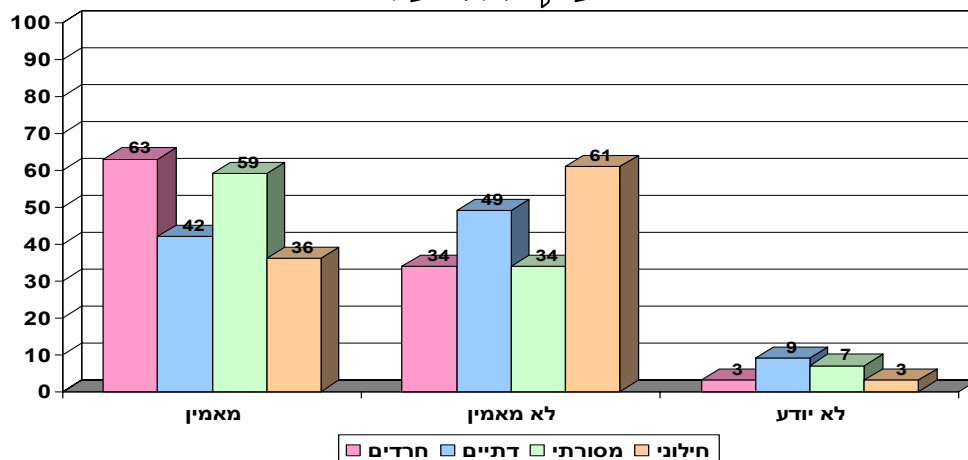
איור מס' 53

האם אתה מאמין או לא מאמין
בעין הרע?

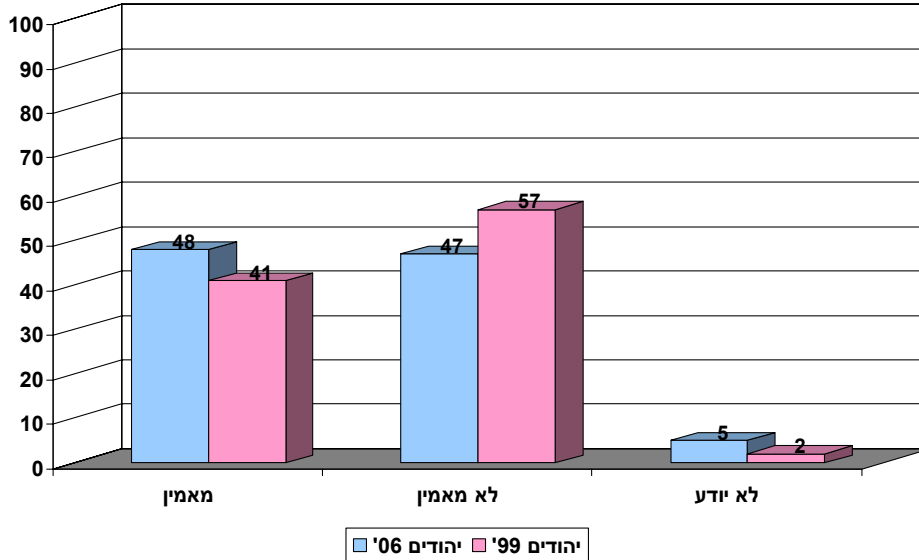
איור מס' 54

האם אתה מאמין או לא מאמין
בעין הרע?

איור מס' 55

האם אתם מאמינים או לא מאמינים בעין הרע?

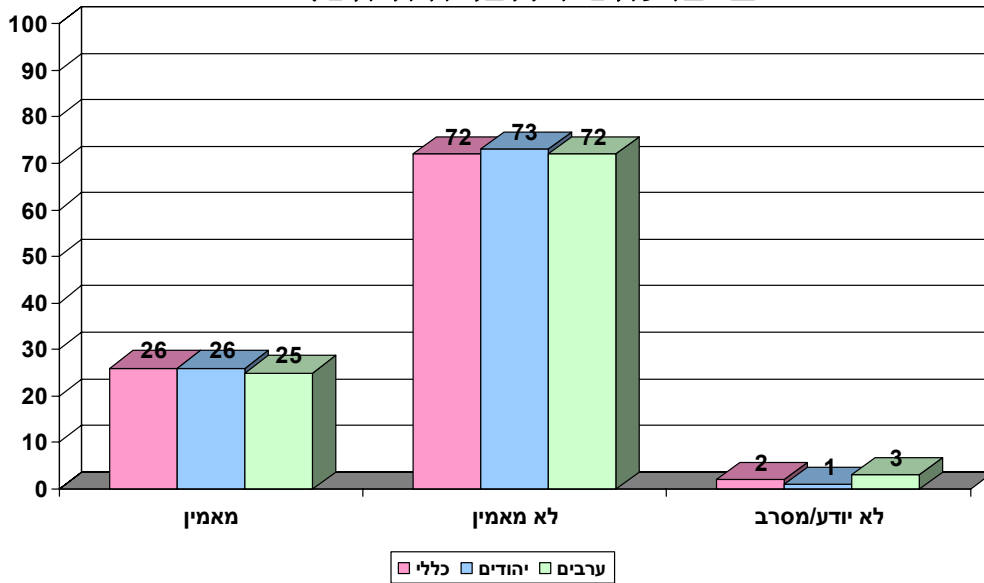
הממצאים לגבי האמונה בעין הרע (איור 53) מראים שבכלל הציבור הישראלי שיעור המאמינים – 52% – עולה במקצת על שיעור הלט-מאמינים – 43% – כשהשאר אינם יודעים). גם ביחס לאמונה זאת קיים הבדל ניכר בין יהודים וערבים. בעוד שהיהודים מתחלקים לשתי קבוצות שוות של מאמינים (48%) ובלתי מאמינים (47%) בעין הרע, בין הערבים השיעורים המקבילים עומדים על 78% ו 20%.

בניגוד להשפעה החזקה והעקבית של הגורם הדתי ביחס לאמונות לבואו של המשיח וקיומם של גן עדן וגיהנום, נראה שביחס לאמונה בעין הרע ההשפעה של גורם זה פחות חזקה ואף אינה עקבית (ראה איור 54). אמנם נראה כי בקרב החרדים יש יותר מאמינים בעין הרע מאשר ביתר הקבוצות, אך בשיעור נמוך בהרבה – 63% – מאשר שיעורי האמונה שיש בקרב ציבור זה ביחס לביאת המשיח וקיומם של גן עדן וגיהנום. יתר על כן, הקבוצה שנמצאת במקום השני מבחינת האמונה בעין הרע מיוצגת על ידי הציבור המסורתי, עם שיעורים של 59% מאמינים ו 34% לא-מאמינים, כשאחריהם ניצבים הדתיים (42% מאמינים ו 49% לא-מאמינים) והחילונים (36% ו 61%, בהתאמה). נראה כי ביחס לאמונה בעין הרע קיימות השפעות נוספות מעבר לגורם הדתי, בעיקר רמת ההשכלה.

ביחס לציבור היהודי, יכולנו לבדוק האם חלו שינויים ביחס לאמונה בעין הרע בהשוואה לתפיסות שררו ב 1999. איור 55 מצביע על כך שחלה עלייה בשיעור המאמינים מ 41% ל 48%, כשבמקביל שיעור הבלתי מאמינים ירד מ 57% ל 47%.

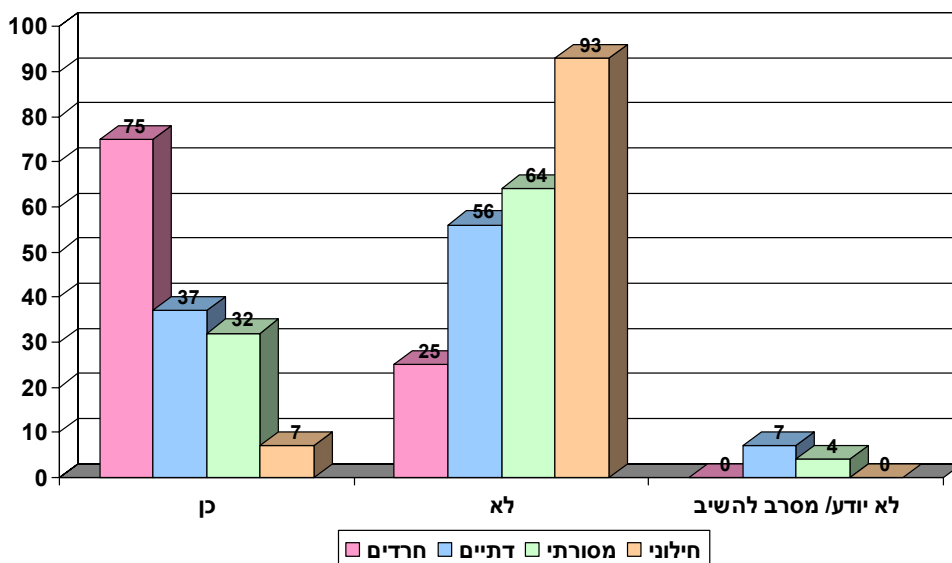
איור מס' 56

האם יש רב או מקובל שאתה מאמין ביכולותיו המיוחדות?

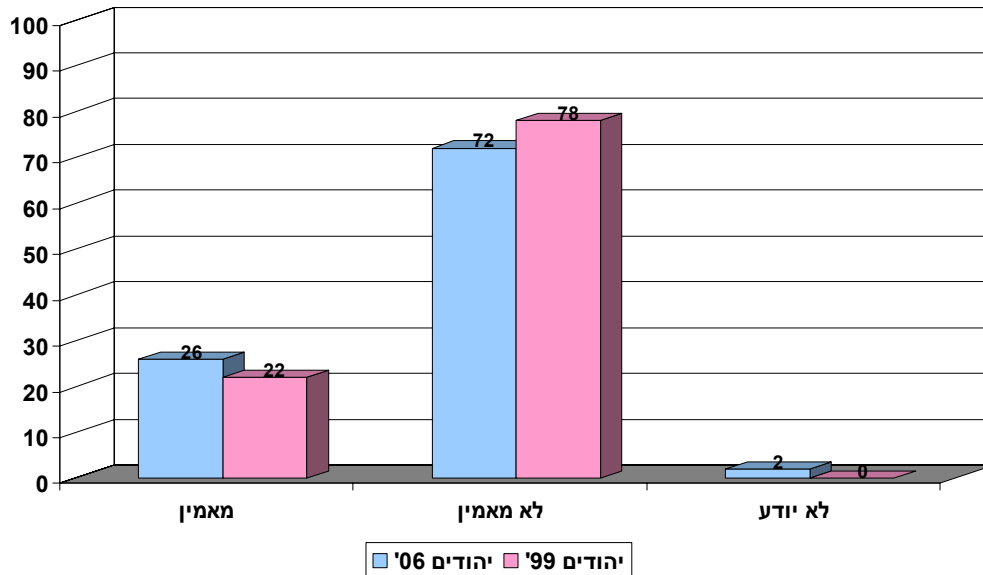
איור מס' 57

האם יש רב או מקובל שאתה מאמין ביכולותיו המיוחדות?

איור מס' 58

האם יש רב או מקובל שאתה מאמין ביכולותיו המיוחדות?

בנושא האחרון בתחום האמונות הטפלות התבקשו הנשאלים לציין האם יש בעיניהם רב או קדוש בעלי יכולות מיוחדות. איור 56 מראה כי בכלל הציבור הישראלי יש רוב גדול לבלתי מאמינים ביכולות מסוג זה (72% לעומת 26%, ו 2% שאינם יודעים). ההשוואה בין יהודים וערבים מלמדת כי בעניין זה אין כל הבדלים בין שתי הקבוצות. אשר לגורם הדתי, שוב אנו מוצאים פערים ניכרים ועקביים על פי רמת הדתיות. כלהלן (ראה איור 57): חרדים – 75% מאמינים ו 25% לא מאמינים; דתיים – 37% ו 56% מסורתיים – 32% – ו 64% חילונים 7% ו 93%. מעניין שבעניין זה עמדת הדתיים קרובה יותר לזו של המסורתיים מאשר לחרדים. נתונים אלה עקביים עם התמונה הכללית המתקבלת ביחס להשפעת הגורם הדתי על החברה הישראלית, כשבקוטב אחד ניצב המחנה החרדי ובקוטב השני המחנה החילוני, כאשר הציבור הדתי והמסורתי נמצא בתוך, אם כי לא במרחקים שווים. כלומר, בנושאים מסוימים הציבור הדתי קרוב יותר לעמדות של הציבור המסורתי או אף החילוני (למשל, חשיבות ההשכלה הגבוהה או היחס למעמדו של המדען), שעה שבנושאים אחרים הוא קרוב יותר לעמדותיו של הציבור החרדי, כמו בהשקפה על מוצא האדם או האמונה בביאת המשיח.

לבסוף, השוואת הממצאים בין 1999 ו 2006 לגבי הציבור היהודי מלמדת שגם ביחס לאמונות ביכולות המיוחדות של אנשי דת, חלה עלייה קלה בשיעור

המאמינים, כפי שניתן לראות מאיור 58. כך, ב 1999 עמדו שיעורי המאמינים והלא-מאמינים על 22% ו 78%, שעה שב 2006 השיעורים המקבילים היו 26% ו 72%.

ממצא זה, כמו מרבית הממצאים שהבאנו, מצביע על קיומה של מגמה ברורה לפיה הציבור הישראלי, ובכלל זה הציבור היהודי, נעשה במהלך השנים פחות "רציונאלי" במובנים מסוימים, תוך שהוא נוטה יותר מבעבר לאמץ אמונות השייכות לתחום העל-טבעי, בין אם הן מבוססות על הדת או שהן סתם אמונות טפלות.